

Sunday Chabura

הלכות תפילין

**איד קובעין איזה יד מקרי
שמאל**

מראה מקומות

(א) **גמ' מנחות ל"ו:** ת"ר ידך זו שמאל...ר' נתן אומר...וקשרתם וכתבתם מה כתיבה בימין אף קשירה בימין וכיון דקשירה בימין הנחה בשמאל היא...רב אשי אמר מידכה כתיב בה"י כהה...ת"ר אטר מניח בימינו שהוא שמאלו.ע"כ. נמצא מסוגיא הנ"ל שצריך להניח תפילין בשמאל. ואטר יד מניח תפילין בימין שזהו שמאלו

(ב) **רא"ש הלכות תפילין אות י"ח בא"ד ת"ר** כתב בשם בעל התרומה שאפילו מי שכותב בשמאל ושאר רוב מעשיו בימין או להיפך, לעולם הולכין בתר רוב מעשיו ולא בתר כתיבה משום שהכל תלוי ביד כהה. ואם רוב מעשיו בימין, מניחין תפילין בשמאל.

(ג) **מרדכי** שאל ר' אלחנן את אביו הר"ף, במי שכותב בשמאל ושאר מלאכות הוא עושה בימין, על איזה מהם יניח תפילין. והשיב לו אביו שנחשב כמי ששולט בשתי ידיו וממילא מניח בשמאל (כמבואר בגמ')

(ד) **טור או"ח סימן כ"ז סעיף ו' מביא בשם רבינו יחיאל** שמי שכותב בימין יניח תפילין בשמאל **ב"י ד"ה ואטר יד** מסביר שהמח' של רבינו יחיאל עם בעל התרומה (המובא ברא"ש) והר"ף (מובא במרדכי) הוא מבוסס על איזה טעם של הגמ' חשיב העיקר טעם מדוע מניחין תפילין בשמאל. שלפי הטעם של "יד כהה" נמצא שקובעין ע"פ היד שעושה בו רוב מלאכות. ולפי הטעם של "וקשרתם וכתבתם" קובעין ע"פ היד שכותב בו

(ה) **שו"ע או"ח סימן כ"ז סעיף ו' מביא ב' דיעות הנ"ל ועל הדיעה (השניה) שסובר שתלוי בכתיבה,** כתב הרמ"א "והכי נהוג" דהיינו שמנהג העולם לעשות כן. מיהו **עי' ביאור הגר"א אות י"ז** שפסק כדיעה הראשונה בשו"ע.

(ו) **ב"ח אות ב' מחדש שיטה אחרת.** והוא שאפילו לדעת רבינו יחיאל שמי שכותב בימין ושאר מלאכות עושה בשמאל, יניח תפילין בשמאל. מיהו גם הוא מסכים שאם כותב בשמאל ושאר מלאכות עושה בימין מ"מ יניח תפילין בשמאל. דהיינו שאטר לענין תפילין היינו רק כשעושה הן כתיבה והו שאר מלאכות בשמאל.

(ז) **ערוך השולחן סעיף ט"ז פסק כהגר"א**

(ז) **ביאור הלכה ד"ה והכי נהוג** מביא ג' דיעות הנ"ל. וכתב שמה שכתב הרמ"א "והכי נהוג" היינו שיוצא בזה ב' הדיעות. והיינו משום שאם כותב בימין ועושה שאר מלאכות בשמאל א"כ לדיעה שניה בודאי יניח בשמאל. ואפילו לדיעה ראשונה, מה שסובר שהולכין אחר רוב מעשים היינו שביד השני אינו יכול לעשות פעולות אלו בכלל. אבל אם יכול לעשות הפעולות רק שבשמאלו נקל לו לעשותם אז נקרא שולט בתי ידיו כיון שבימינו הוא כותב והוא מלאכה חשובה, וגם יכול לעשות פעולות אחרות בימינו. וזהו אפילו אם אזלינן עם הדרשה של "יד כהה"

(ח) **שערי תשובה ס"ק ז'** מביא בשם מהר"י צמח שלעולם מניחין תפילין בשמאל ואפילו אטר. והוא ע"פ קבלה

(ט) **כף החיים אות ל"א** מביא שכיון שיש מח' בדבר, דברי קבלה יכריע, ואם הוא כותב בימין ושאר מלאכות עושה בשמאל או להיפך, יניח בשמאל

הלכות קטנות הלכות תפילין

אזכרה אחת אמרה תורה והיה על מצחו חמיד שלא יסיה דעמו ממנו. תפילין שיש בהן כמה אזכרות על אחת כמה וכמה. (שם) חנו רבנן על דרך זה שמאל. אחת אומר זה שמאל או אינו אלא ימין תלמוד לומר אף די יסדה ארץ וימיני טפחה שמים [ק] ואומר ידה ליתד תשלמה וימינה להלכות עמלים. (שם דף לו.) רב אשי אמר ידכה זו יד כהה. חנו רבנן איטר מניח תפילין בימינו שהיא שמאלה והא תניא מניח בשמאלו שהוא שמאל לכל אדם. אמר אביי (ה) כי תניא היא בשולט בשמי ידיו. [ו] ואית דדרשי וקשרתם וכתבתם מה כתיבה בימין [ו] אף קשירה [ז] ואדם הכותב בשמאל ושאר רוב מעשיו עושה בימין או כותב בימין ושאר רוב מעשיו עושה בשמאל כתב בעל התרומה (אב) זה הכלל יניח תפילין ביד שיש בה. כרב אשי דדריש ידכה זו יד כהה ולא אולינן בחר כתיבה. (אב) תני דבי מנשיא על דרך זו קיצרת. לשון קיצוץ בשר [ח] כמו קיצורא דהאיני (ב"ב דף ה.) בין עיניך זה קדקד. היכא. אמרי דבי רבי ינאי [א] מקום שמוחו של מיתוק רופס. אמר מר על דרך זו קצורת מנח ה"מ דח"ר (אב) על דרך גבוהה של יד. אחת אומר גבוהה של יד או אינו אלא על יד ממש אמרה תורה הגה תפילין בראש והנה תפילין ביד. מה של ראש גבוהה של ראש אף של יד גבוהה של יד. רבי אלעזר אומר א"ל הרי הוא אומר והיה לאות על דרך לך לאות (ג) ולא לאחרים לאות. ר' יוחנן אומר אין צריך הרי הוא אומר ושמתם את דברי אלה על לבבכם שהתא שמה כנגד הלב יש שהיו אומרים דגבוהה של יד [ב] היינו גובה בשר הסמון ליד והוא בין היד ובין הפרק הנקרא קודא. (אב) ור"מ ז"ל אומר שהוא גובה בשר שצורע שהוא בין כתף ובין המרפק [ג] הנקרא קודא * ועוד מדלמר שהתא שמה כנגד הלב

הגדה"ה

ה"ג בע"ל שהוא בין הכתף ובין המרפק הנקרא קודא דהא משמע בכל

[ב] היינו על כרחך גבוהה הזרוע שאלל הכתף. [ג] רבי חייא ברבי אבין מכיין ומנח ליה כהדי לייבה. רב אשי חויה לאמימר דהו צריין צבי ידיה (בבבבב) ומתחזיא תפיליו. אמר ליה ליה לא סבר ליה מר והיה לך לאות ולא לאחרים לאות. אמר לו במקום לך לאות איתמר. ומדגרסי' בערכין (דף ג.) והני כהני הואיל וליחנהו במצוה דיד דכתיב ילבש על בשרו שלא יהא דבר מוצץ בינו לבשרו (פא) ש"מ דתפילין נמי אבישרא מנח להו בלא חליצה. ואמר נמי [ב] צ"ב דזנאים (דף יט.) שערו היה נראה בין

הכתף ובין המרפק הנקרא קודא כדמשמע במסכת ערכין פרק האומר (דף יט.) דתניא [ב] ביד עד האילן וברגל עד הארכובה [א] ואילן היינו מרפק הנקרא קודא ואילני ידיו מהרגעין מרפקין ידויה משמע דמרפק ביד כנגד הארכובה ברגל שהוא פאמנע השוק בן מרפק פאמנע הזרוע ובכל דוכתי משמע דלילן היינו קודא [ב] ודלא בפירש"י (דפי'ס' פס' השומע בפרשת קדושים) גבי איז ודישני היינו השחי דהא במקום סופרים תניא לא יניח ב' אילני על גבי הספר וחי הקודא [שדרן] לישנן עליו ואמרינן פס"ד דזנאים (דף יט.) לא יתברו ביה שנין סוגרים במקום שחוקין לא למטה ממחניהם ולא למעלה מאילניהם אלא [ובגדן] אילני ידיון היינו כנגד הקודא שם דרך לתגור ולא תחת בית השחי ועוד דשם הוא מקום הויטה ועוד דלמעלה מבית השחי א"ל לתגור ואמר' נמי פס' המסלת (דף ג.) גבי ולד מבני אמו ופני אילני על שני מצדי והא דכתיב בירמיה (סיון לה) שיש נח בלילי הספסות והמלטים תחת אילנות ידיו אין אותם הפגלים כד היה עובדין תחת הקודא וטען שם בלוי הספסות שלא ייקרו לו הפגלים והא דתנן בבבא בתרא (גב.) המלטים בפני ובמחצית [ז] אפשר כחם חפץ על הקודא וספק ודעו (ומצליח) ויהא דתנן פס' ד' מיטות (דף סה.) בעל איז או סיטות המדבר משחי ובגמרא תניא בעל איז או המדבר בין הפרקים ובין אילני ידיו אלא דלילי היינו שחי דתניא במגיל' יט' לומר דמה ששיר במגילתין פירש בגמרא וכו' שהסופרים בגמרא בין הפרקים דהיינו בין פירקין אלנפתיי הסיפה נמי אילני ידיו דהיינו הקודא ועוד מדלמר שהתא וכו'. כך היה גירסא פס"ד:

תפארת שמואל

(א) כי תניא החייא בשולט בב' ידיו וכו'. ואין להקשות פשיטא דבא להשמיע דצריך דוקא להניח בשמאל דלא תימא באיזה שירצה ור"ק: (ב) ולא לאחרים לאות ברי. פירוש ואם תאמר שיניח בכף הרי מתחייב לכ"ע ואין כאן והיה לך לאות. (מצאתי כתוב לשון רש"י בשם ריא"ו שאם נחתכה ידו השמאלית למעלה מן הקיבורת פטור מתפילין של יד וכן יראה מפירוש רש"י ולא נהירא אלא מניח בימין דלא נאמרה שפאל אלא למצוה ולא לעובבא ואין לומר דוקא שמאל שהוא גבוה הלא א"כ איטו אמאי בימין ור"ק והא דתניא איך אין לו זרוע פטור מן התפילין ופרש"י שמאל. כבודו במקומו מונח אבל פ"י שלא לצורך דמתורת זרוע קאמר דוקא להקשות פשיטא דקמ"ל שאין להניח למעלה מן הקיבורית סמוך לגופו ומשום הכי לא הביאו הרי"ף והרא"ש וכל הפוסקים חידוש זה אלא כדפ"י עכ"ל מהרש"ל):

רש"י וכו'

יה והיה על מצחו חמיד. קרא יחידא הוא לןך דרשא דהא כבר קנע ליה מקום והיה על מצח אהן: יד"ו וסדה ארץ וימיני וגו'. מדכתיב ידי וימיני ש"מ יד היט שמאל: יד כהה. דלאן טה כח נקטה ל"א כהה עמיל בלא כח: איטר. פי' מי שימיט כהה ויטשה המלכסה בשמאל: שורטל בשתי ידיו. ששחיקו שוות לו כחם דכיון דלף בימין נמי שולט הילכך מניחה בשמאלו לפי שהוא שמאל לכל אדם ואש"ג דלדידיה הוא ימין: מה מזוזה כתיבה בימין. שמתכסה המוחה בימין דרוב בני אדם כותבין בימין אף קשירה נמי עבד קשר בימין ומדקשר בימין מכלל דהנחה בשמאל דלי הנחה על קיטרת [ימין] שוב אין יכול לקשרה בימין: קיבורת. נידור"ש כמו קיטרת דלחיי אשכול של תמרים: היכא. אלקידיו קאי בלחיה מקום של דקקוד: רופס. כך כשהוא קטן קן שנה: בגובה ש"י. היט קיטרת דהוא א"ל הכתף: קף. מה הלחן בגובה שבראש. כיליפתן לקמן מקראי: ולא לאחרים לאות. שלא יראו הסופרים ולי ככתף מתחייב לכ"ע: כנגד הלב. קיטרת היא כנגד הלב: אין לו זרוע. שמאל. מרפקין: עד ארכובה. מכאן ולמעלה לא היה רגל אלא ירך: וגורגנין. אמתניין בשעת העבודה: למטה ממחניהם. מקום ששכל וטפל שומן שומן הנטן על הקנטסא שקורין הנק"א: ואלא למעלה מאציליהם. למעלה ממגד המרפק שקורין קודא לפי ששם הזרוע שוכן תמיד על הלכותה ומניע: כנגד אצילי ידיהם. מקום ללעוסייהם כנגד המרפק: אצילי. אישיל"א מרפקו אישיל"א: פיתוח. שם הסמךש המדבר בשחי ומעלה את המת מן הארץ ומשויש לו בשחי תחת זרועותיו ומדבר משחי אישיל"א בעל"ז: מבין הפרקים. ובמלת את המת ויושב לו מבין פרקי העלמות של מכשף כגון על פרקי אצבעותיו או על מצדי: הרה ציריה ביריה. משה היתה לו אלא הקיטרת ומקרה חלוקן קטן דף שאל הספקת המטה והיה נראה התפילין דרך הקרעיה: אמר ליה וכו'. היה סוגר רב אשי שאמימר בנזונה קרע חלוקן כדי שיראו התפילין: במקום לך לאות איתמר. מקום שרוב בני אדם אין נראה לאחרים דהיינו קיטרת ועלום אס נקרע שרי: שלא יהא דבר חרוץ בין בגדי כהונה לבשרו. ותפילין על בשרו ענין תחת בגדיו בקיטרת אלא הכתף דכתיב והיו לך לאות ולא לאחרים לאות: שער. של כה"ג: בין ציצן ברי. יץ מונח על המטה ומלפנת על הראש ואינו מוחזק עד המטה אלא מקום התפילין נראה גבוהה הראש מקום שמוחו של מיתק רופס:

מבדני יום טוב

האלכצות היא עד הקנה: [ח] א"למא דעצם הסמוך לכתף הוא. דמשמע שמונה לפי קדרי אצרי האדם כ"כ התוס' דהמסלת דף ל': [ט] ביד עד האצ"י ברי. הכי תניא תהם משקל ידי ומשקל רגלי עלי רבי יהודה אומר מניח תחת וממלא מיס ומניחם ביד עד האילן וכו': [י] ואצ"י היינו מרפק הנקרא קודא. ח"ל התוספות וקרי לאילן מרפק במתני' ע"כ כלומר דנמנתי' דהתם תנן מניניה עד מרפקין וככתו עוד התוספות דמדקדק ביה מההיא דשיריזין דף ז'ה' דמשמע תחת המדלוריתין ידך [ז] קיטרת אכל גזרים הלק אחר לשון בני אדם [ועד] מרפקין הוא דמקראי יד משום דקיטרת לא היה בכלל ע"כ: [כ] ודלא בפירש"י דפירש גבי אוב וידעוני היינו השחי. בפירוש השומע פרשת קדושים פירש כן ותימה דרש"י לא כתב אלא לישנא דמשנתינו רפ"ד מיומות דמיימי נמי רבינו לקמן בסמוך אכל התוס' כתב ולא בפירוש הקונטרס דפירש גבי אוב וידעוני איש"ל ע"כ והיינו פירוש שגגמ' אמתניין דלקמן: [ל] אפשר שיתן אדם חפץ ע"ה הקודיא. ולשון התוס' אפשר שיתן אדם גרוגרת כנגד אותו פרק של קוד"א מצננים וכופף ידו על כתיפו שלא תפול הגרוגרת ויוציאנה: [מ] היינו ע"ה ברחק בגובה הזרוע. ח"ל התוספות היינו כנגד הדניים כדלמר בעמוד קטן דף שאל הספקד על הלב דכתיב על שדים סופדים: [נ] רבי חייא בריה דרב אורי גרים לעיל סימן י"ב בשם רב עמרם ובגמ' רב חייא ורב (אויא) [אחא] בריה דרב אחיא אכל ג"ל שהוא טעות דא"כ הי"ל למימר בלשון רבים מכוות ומנחי להו להדי ליצייהו ובגריף הגירסא רב חייא בר רבי: [ס] בפ"ב דבובאים. דף י"ט. ומתיבטי דליתא נמי תהם בערכין וכן נמי הא דילגש על

דברי חמודות

תפילין ע"כ ועיין לקמן סעיף פ"ד: (אב) ע"ה ירך בגובה ש"ה יד וכו' ואינו א"א ע"ה יד כתיב שום. ומ"מ קרא דה' על דרך שמעת מנייה דכדי תליא מלתא ולפיקי גרים שחין לו יד רק זרוע פטור מהתפילין וכ"כ בא"ז דפטור אכל בתוס' כתב דחייב ומסקי רמ"א דיניחם בלא נרכה: (אב) ור"ת ד"ה אומר שהוא גובה בשר שבזרועו ברי. וכתוב בהגהת סמ"ק דמיהו אין כולו כשר להניח כ"א חצי הזרוע של יד הקודיא כדא"ה בשימושא דכל פלג זרוע ע"כ: (פא) ש"ס דתפילין גמי אבישרא מנח ליה. וכתב באורחות חיים שנשאל הרשב"א רעוה של יד אס יש עיכוב להניח מנפנים על הכשר כדכר שמניחים תפילין ע"מנה על הכשר או שדינה כרעוה של ראש שמניחים אותה על הכשרים מבחין אע"פ שהתפילין עצמם מניחים על הראש ממש והשכי מנין לך שתפילין של ראש צריך להניחם על הראש ממש אפי אמר שפילי על הכגד שעל הראש כיו' כמו שאכתוב דכריו מזה בעטף

(אב) זה הדיב"ט יניח תפילין ביד שיש בה. וכן נראה שהוא מסקנת המדריג ובהרגיל עצמו לעשות שום דבר ביד שמאל כתב דלא היה הרגלו כלום למקרי איטר אצ"י טולד כן מדלא מוקי מתני' דפרק הטהר כשהרגיל עצמו לכתוב בשמאל ויס לנחות היינו הך דמשני בשולט בשמי ידיו ומיהו נראה לר"ן דנעיקר כח תליא מלתא ע"כ אכל בשמ"ק כתוב השולט בשמאלו בכל דבר שמניח תפילין בימינו אכל אס הוא שולט גס בימינו בכתביה היו כמו שולט בבי ידיו מניח בשמאל וכתוב ע"ז בהגה' ולכן היה אומר מורי הר"ר יחיאל זאדס שהוא איטר ביד ימינו שרגיל לכתוב גם בימין אז יניח בשמאל עצמו דעיקר תלוי בכתביה כדאמרינן מה כתיבה בימין כיו' עכ"ל וכתבה הגה' זו בהגהות מיימוני וגם הטור סי' כ"ז לא נקט אלא לדברי הר"ר יחיאל וכתב רמ"א דהכי נהוג: (אב) בתב הכ"י שאלא כמות שאלתא אדם שיש לו מכה בזרועו היכן מניח תפילין הא מקסיקין ברי"פ המנולא תפילין מקום יש בזרוע להניח ב'

מדדיק לעיל הא ודאי חשיכה חולץ והכי אשכחן פרק כמה מדליקין דשקיעת
החמה ר"ל לילה:

לעיל פרט פ"שבתות וי"ט. מסופק היה הר"ן בחול המועד מי נמנה ללא הוא
ח"ה אות כיון דמדאורייתא שרי בעשיית מלאכה דקראי בפ"ק דמגילה
אשמכחא ניהו כדפי' ר"ת ומותר להניחם או דילמא כיון דשייך בהלכות י"ט לגבי
איסור חמץ ומיזב סוכה וקדשנות אות קרינא ביה ואסור להניחן ור"י הביא ראיה
מפרק בתרא דמ"ק כותב אדם תפלין לעצמו וליצית לטליתו ועוד ראיה מן
הירושלמי דמ"ק חד בר גס אביד ליה תפלין בחולא דמועדא אחא לגביה דרב
(מנאל) שלחיה לרבה בר בר חנה אמר ליה זיל כתוב ליה (י) (יזהב) [ואו הן] ליה
דיך וקאמר מתי' פליגא עליה דרב כותב אדם תפלין ומוזות לעצמו הא לאחר לא
פטר ליה בכותב להניח פירוש לאחר המועד ויש לדחות דליליגא דר' יהודה דאית
ליה ר"פ המוצא שבת זמן תפלין והכי אית ליה לר' מאיר ומיהו אינו נראה דא"כ
לריך לומר דהלכה שבת זמן תפלין ואף יתכן לומר דרב יסבור דלא ככולהו אמוראי
דהכא דס"ל שבת וי"ט לאו ז"ת ובפ' (א) השולח אמרינן עבד שהניח תפלין לפני
רבו יאל לחירות (ס) וא"כ ה"ה אשה דגמר לה לה דפטור וסתם משנה פרק מי
שמתו נשים ועבדים וקטנים פטורין מק"ש ותפלין [וא"כ ע"כ שבת וי"ט לאו זמן
תפלין והוא מ"ע שהזמן גרמא ולכן נשים פטורות] הלכך נראה ראיה גמורה מן
הירושלמי דחול המועד חייב בתפלין ר"י ובסמ"ק וכן בס"ה פי' דיש להניח בלא
גרכה ומיהו מהר"ם היה מנריך עליהם מההיא דירושלמי שהבאנו מלפנינו:

אמר רבה בר בר חנה חייב אדם למשמש בתפליין כ"י שעה ק"ו מציין

חדושי אנשי שם

(א) איני יודע מה ענין זה לא וסמא טעות סופר הכניסו כאל ואין זה מקומו וכדי להולמו י"ל בדוק דס"ל בעיטור תליא מילתא כי היכי דמוזין עבד וסמא כיון דרשות אחרים עליהם
פטורין מן התפלין דכיומה שבתות וי"ט שכל אדם משועבד למלכות שבת וי"ט עד שזריך להטעול ממלכתו על ידם הלכך פטור מן התפלין אבל ח"ה דליכא עליה דלחיים שיעמוד
דח"ה ומותר בעבודת עולמו מה"מ הלכך דין הוא שיחייב בתפלין (מהר"ם): [ב] ועוד יש ג"כ מה מי שאינו אומר לענין כתיבה נגד ולאשר מלאכות בין ביד בין בגלגל הוה ימימי שמאלו
מהו לתפלין וכו' (ש"י):

ביאור מהר"ם בנעם

הה"ד נמי דמרבין גידס שהוא ג"כ יד כהה דידים. ולפמ"ש בנג"א דנמדרכי יסן גרס אין
לי אלא וזעזע ר"ל שנשאר הקיטור ונכס"ג פליגי ח"ק ואחרים. י"ל עוד דדוקא דכאן
דמיירי בנשאר וזעזע לכן שמעין מיהא מרמי מידעס יד כהה וגם לרשות הגידס אבל לעיל
דקאמר סתמא לרשות הגידס משמע אפי' באל וזעזע ר"ל שלא נשאר קיטור זה לא שמעין
מן ידכא אס אין הקרא מותר וע"כ שפיר קאמרין בגרייתא קמייתא כחנאי מיהו בנ"מ
משמע אף אי גרסין א"ל אלא וזעזע מיירי ג"כ שלא נשאר קיטור אבל בנשאר קיטור
לכ"ע חייב. ובנג"א מקשה מהא דליתא במכילתא פ' גא ר"י אומר כ' ומח"ל יד לרשות
הגידס שמיני צימן. ובתשובה פנים מאירות ח"ג הביא ע"ש הגאון מהר"ם ז"ל דקושיא
המכילתא לא היה על פסוק דידעס נה' אלא פסוק דידך עלי ה' ור"י דלנפשיה מקשה
לדחי מפרש ידך זו יד ימין ולדידיה לא מפקין שמאל אלא מפרשה שניה דכתיב ביה ידך
נה' לך הקשה ל"ל קרא דידך דנפי' א' כיון דשם אינו מפורש מהו אותו היד עד פרשה
שניה א"כ לא לכתבה כלל וע"י אמר לרשות הגידס שמיני צימן. אבל לדין דמידעס נה'
מפקינא לה לרשות גידס קאי אשמאל וזה ק"מ דמוק דיהא קושיא ר"י דעל ידך מיותר
דחא אלתערך ד' קרא לך פרושית אלו שנתפלין כדליתא במכילתא וכמו דל"ל גם לדין
ויהי יכול לפרש ע"פ דרכו בפשיטות דמה דמקשה הר"י ומח"ל ידך אין כוונתו להקשות
אמירה אלא היק' ומח"ל ידך פ' כיון דידך פירושו צימן ונאמר דידך הוא על שמאל אי
מקרא אחר לא בגמרא א"כ איך כתבה המורה לשון שאינו דהא יד אינו אלא ימין לר"י
דמייתי ראיה ע"ש שגידס דמני צימן מתקיים ידך צימן ומלמד דבריו ג"ל אף אם
נגרס ומח"ל ידכא נה' י"ל ג"כ דוקא ר"י דלנפשיה דס"ל סתם יד הוא ימין ולא נפקא
ליה שמאל רק מדרשה דוקשרתם ע"כ אי מרבין גידס מרבין ליה ג"כ סתמא ליד ימין
בסתמא דיד שהוא ימין דגידס ליכא למילף מיד מוקשרתם כ' אבל לדין דיד סתמא ר"ל
בסתמא ע"כ לא מרבין גידס מרבין ליה ליד סתמא. דרך כלל הריטו גידס דבדעס הא
שהגידס בכלל המאמר וממילא מתפרש ידכא לכל א' כדאית ליה אף לרב אשי דס"ל גם
אלויה דר"י דניל מן ידכא ג"ל בלחמא דפליגא למכילתא דלפ"י דרבי גידס דל"ל מידעס
יד כהה ה"ל שמאל והנה הפוסקים לא הביאו הך ברייתא לא הר"ף ולא הר"ם והרמב"ם
מה נראה שמפרשים הא דאל וזעזע ר"ל שאין לו קיטור וא"כ כיון דכח' דהנחת תפלין
דורע על הקיטור ממילא ידעין דאל' קיטור פטור ויש לו קיטור חייב אבל להמג"א
דגם יש לו קיטור פטור דמ"ק לא הוי ליה לפוסקים להשמיע דין אפי' כהה"מ:
(עב) שא"ה הר"ר אלהן את הר"ף אביו פי' שאיבר לענין בתיבה א"ב בר. הנה
בחו' שלפניו הביאו על גוונא אחרת ד"ה מה כתיבה כל חו"ל בסמוך אמרינן דאיטור מניח
תפלין צימיו שהוא שמאלו והשאלא אדם הותכב צימיו ושאר רוב מפשו עושה בשמאלו יס
להסתפק בלחיה מהן מניח תפלין וסמא יס לזמנו ככולט בשמי ידו עכ"ל וא"כ מניח
בשמאל כל אדם וכן הסמ"ק ע"ש רבינו יחיאל דלחם בצימן ושאר כל מפשו בשמאלו או בצימן
מניח בשמאל כל אדם ורק שהוא ז"ל נהן טעם אחר משום דר"י דנ"ל וקשרתם וכתבתם כ'
חו"ל הסמ"ק אבל אם הוא שולט צימיו בכתיבה הוי כשולט בשמי ידו ומניח בשמאל כל
אדם ולכן היה אומר רבינו יחיאל אדם שהוא איטור שריגיל עצמו גם לכתוב צימן וא' ויהי
על שמאל דעיקר תלוי בכתיבה כדאמר מה כתיבה צימן כ' וכשהוא צימן בשמאל קושרן
ומהדקן צימן עכ"ל ולכאורה רבינו יחיאל חולק על הטעם דאשון של הסמ"ק דמשי ליה
לשולט בשמי ידו דלפי זה לא איכפת לו אם כותב צימן ושאר מפשו בשמאל או בצימן
לשולט נקרא שולט בשמי ידו אבל רבינו יחיאל חולה הכל בכתיבה מיהא י"ל גם רבינו יחיאל
ק"ל ה"ט דשולט בשמי ידו והא דהולך לטעמיה דידיה ליחלי בכתיבה י"ל משום דאינו
מיירי אם כל מפשו בשמאל וגם הכתיבה בשמאל רק שמרגיל עצמו צימן א"כ כהה"ג י"ל
דלא הוי שולט בשמי ידו דהרי כל מפשו בשמאל לבדו וגם כתיבה עצמו עיקרו בשמאל.

קובץ מפרשים

(א) א"ל רב כתוב ליה [הנחת מהר"י ומהר"ם]: (ב) צ"ל בימין כל אדם שהוא שמאלו והנתיב כ' [הנחת מהר"י ומהר"ם]:

המרפק עד הכתף דברים אלו הם חשיב סדר מנין האברים יד קנה מרפק ורוע כתף שמע מינה למעלה מן הקוד"א היו ורוע ותדע דמרפק הוא דלילי ידיו מהרגס מרפקי ידוהי וכן מוכח במסכת סופרים לא יתנו על ארבעותיו ויתן אצילי ידיו עליו וא"כ היינו קוד"א ולא כמו שפ"ה צדק ארבע מיתות גבי אוב וידענו אצילי בית השמי ור"ה פ"י קיבורת הזרוע שכנגד בית השמי והיו אמלעות הזרוע (ע"ה) ולא נראה לר"ך:

בין ענין זה קדקד אמרי דבי ר' ינאי מקום שמוחו ש" תינוק רופף. לר"ך לומר דמקום הנחת תפילין אין דוקא מקום רפיפת התינוק מדילפינן במ"ס גובה הראש מגזירה שיה דבין ענין והיינו סמוך לפדחת ממש כשגזירה הראש ומקום רפיפת התינוק הוא גובה יתור. ועוד דרשין בסמוך מקום שפוסה קרחה והיינו סמוך לפדחת דליכא נמי שיער ואחרי העורף ליכא למימר משום דלא מיקרי בין ענין כלל ואין זה גובה הראש אלא שיפולי הראש ועוד לאידך דענין מקום הראוי לטמא ("בגנע") ["בגנע אחד"] לא נא למעט אלא פדחת ממש והא דקאמר מקום שמוח של תינוק רופף הוא פ"י מן הפדחת עד מקום רפיפת התינוק שזו היא ממלכת הראש כלפי פנים דהכל הוא מקום הראוי להנחת תפילין ואע"ג דלא אומר עד משום דלפרושי קדקד דבריימא אחי ועיקר קדקד מקום המוח הוא כדאמרין כדמוהי לי שאין ק"ו מוח בקדקדך צפ"ק דיבטת וגם דבריימא לא חששה לפרשה עד הקדקד דכ"ש דמיקרי שפיר עמי בין ענין ד' ואשמינן דאף הקדקד קרוי בין ענין ואין לתמוה מ"ל להביא כל כך שיקרא בין ענין דיש לומר כיון דאפיקתיה מבין ענין ממש אוקמיה אכל מה שראוי למיחוי מיקרי בין העינים דגזירה שיה אהני לטפוי לגמרי וצפרק המוחא תפילין יש שיש מקום צרוע להניח שני תפילין וזו היא כדפ"ל בין האציל למעלה סמוך לו (ע"ה) וגם איתא התם דבראש יש מקום הנחת שני תפילין ומדקאמר ב' תפילין ומו לא משמע דיש שיעור ומקום הנחתן כבר פ"י דהוי מן הפדחת עד מקום רפיפת התינוק ובתלמוד לא נמצא שיעור רק בשימושא רבה איתא אחר רבה מאן דעני למיעבד תפילין לימי אע"פ טבא אלנעיש [על אלנעיש] "אי טפי שפיר דמי ואי צרי לא פסיל ואומר ר"י דיש לדקדק קלח שיעוריה

חדושי אנשי שם

כלל איטר אכל אי מקרי איטר היה אפשר לחרך דבריימא דלחת מדבר באיטר ממש ואחת מדבר באיטר ע"י הרגל דסבר מנא דבריימא שאינו כלום ולכן מוח שמאל שהוא שמאל כל אדם כי ההרגל אינו כלום אכל עתה דלא מיקרי איטר כלל א"כ דבריימא אינם מדברים מזה כלל כי פשיטא דלא מיקרי איטר ואין לר"ך לנא לפרש וק"ל שהי המדברי מפרש דלא מקרי איטר וק"ל (ש"י):

ביאור מהר"ם בנעם

כשולט בשמי ידיו ג"כ מניח בשמאל כ"א ולס"ה והר"ה ש' דלולין בחר רוב מלאכה ג"כ מניח בשמאל כ"א ולא נשאר רק לדעת דבריימא ולדרייה עמו איט מטרר דלפטר דמורה ביה כהנ"י קדקדקין טפי אידך וזו שמאל מוקפיד אכתיבה ע"כ שפיר כתב הב"ח דכנ"ג יתח בשמאל מינה דעת הספר לקמן בסמוך הוא כהנא אברהם דגם בכותב בשמאל וס"מ בימין ג"כ מניח בימין כדלקמן: (ע"ה) ותדע דבריימא ב' ו"א בישני ר"ג או ת"ק היא. זה קאי אסוגיא שלפנינו דמקשה והתניא איטר מניח בשמאל כ"א ב' ע"ז מקשה הספר דה"ל לאוקים כהנא קמא ב': (ע"ה) בראש בוקי בתגיתין דש' הבורה ב' פ"י דסס דק"ג אלא דלמן היתוב בין ענינו בין בשמאלו מקשה הש"ס בשמאל לא למיב ומשני באיטר וסדר פריך באיטר אשמאל ליחייב ואימין לא ליחייב ומדלא מוקים בהרגיל עמו ש"מ דאיט כאיטר וק' מאי רחיה מייתי הס' משם דבהרגיל לא מיקרי איטר דלמא גם בהרגיל מיקרי איטר וא"כ הדר תקשה בהיפוך אשמאל ליחייב ואימין לא ליחייב וי"ל אע"ג דמסופק הס' כאן לענין תפילין אם מקרי איטר אכל לגבי שבת ודאי אע"ג דהרגיל לכתוב בשמאל וחיוב על שמאל מ"מ לא פקע מיניה חיוב דימין כיון דכחו דימין לא מיקרי כלל לחרך ד' וזה דוק: (ע"ה) ויש לדחות ב' קשה מאי דמי' בין ק' ובין ק' מניח בשמאל כיון דהוי שולט בשמי ידיו וי"ל דה"ק דהתם לענין שבת דוקא מיקרי שולט בשמי ידיו וחיוב גם על ימין אכל כאן גבי תפילין לא מיקרי שולט בשמי ידיו אלא הוי איטר גמור ומניח בימין כ"א אם ינמא דע"י ההרגל נעשה איטר: (ע"ה) וייתור נראה דהר"ן דבעיקר ב' ת"ר ב"ה"א. פ"י ו"א ב"ה"א לא הוי איטר כיון דרוב מעשיו בימין ולפי"ז לענין הדין שיה הוא עס הדעה קיימת דמניח בשמאל כל אדם: (ע"ה) ואם הר"ה אף בבתריבה ב' לנאורה שעתה דר"ל שהרגיל עמו נשאר מלאכות וגם כתיבה וסיום ע"י וי"ל דכאיטר שפיר ליה אף מ"ס א"כ ומה שפ"י לעיל הדין דשולט ב' ידיו ק' הא לעיל מיירי בכל מלאכות בימין ורק דהכתיבה לבד הוא בשמאל לכן מיקרי שולט בשמי ידיו אכל כאן בהרגיל עמו כשולט והכתיבה בכלל זו לא הוי שולט בשמי ידיו אע"כ דמ"ס אף כתיבה לאו דוקא אלא ר"ל שהרגיל עמו ככתיבה וע"י כ' דהוי כאיטר ומה שסיים אלא נ"ל היכא שאין כשהיה לכתוב ר"ל לכתוב כתיבה וכן הדין בגמ"ל לכן י' דהמדרבי פ"ל דככותב בשמאל ושאר כ"מ בימין מניח בימין כל אדם ומ"מ אינו גופא מסיק דבהרגיל ככתיבה כיון שפ"ה ע"י ההרגל לא יתיב בימין והוא כעין פשר דבר דהרי הספר כיון דאף שהרגיל ס"ל דמניח בימין כ"א ולעג"ד לטון זה מנומס וא"ל לעמוד עליו להבין כדל"ה. כאשר יראה המעיין: (ע"ה) ו"א נראה דהר"ן. פ"י אלא דוקא במקום הגוסס בשר שכתב הזרוע: (ע"ה) וגם איתא התם דמקום יש בראש דהיינו ב' תפילין. משמע דהכי הלכתא עיין גמ"ר פ"י כ"ה והא דקדש אי"ב לבח דקדק"ל שבת לאו זמן תפילין וקיי"ל לעצור שלא בחר על כל חסוקה בעי כוונה וכוון דמקום יש בראש להניח ב' תפילין אפוא לא שרינן בריש המוחא תפילין רק להכניס זוג זוג ולא שרינן טפי ומשום כל חסוקה ליכא כיון שהוא שלא בחר וי"ל דלא הוי דרך מלטש כ"א מה שדרכו לנטש בחול לכן זוג אחד דדרכו לנטש בחול ה"ל שבת דרך מלטש אכל שני זוגות דהוי בחול כל חסוקה וא"כ אין דרכו בכך בחול לכן ה"ל שבת שלא כדרך מלטש בחול

קובץ מפרשים

(א) הרי ימינו ימין כל אדם מהו וכו' [הנחת מדר"י ומהצ"ח]; (ב) איכא בבייהו א"כ איטר ימין כל אדם מקרי' ב' [הנחת מדר"י ומהצ"ח]; (ג) ס"א דהוה כששולט [גמ"ר]; (ד) כלפי פנים [הנחת מדר"י ומהצ"ח];

ימינו [ימינו] מהו לתפילין מי יניח בחר כתיבה וכן משמע קלח הכא דבי שיכתוב יקשור או יניח בחר עיקר כמו דלא כהה הוי. והשיב דה"ל כשולט בשמי ידיו ומניח בשמאל כל אדם ומיחוי רש"י ו"ל גבי כתיבה מוחה [א] פ"י דלרוב העולם קאי ואינו תלוי בימין בשמאל ידיה ומתוך פירושו נראה לר"י דפליג [פ"י] דאפי' איטר מניח בשמאל ואף ת"ק סבר הכי דידך זה שמאל ויש לספק אי הלכה כותיה אי לא ורב אשי בסמוך לעיל איתא טעמא דר' יוסי מפרש ולא סבירא ליה אמנם הני סתמי דבריימא דבסמוך סבירי להו הכי [פ"י כ' יוסי] אמנם מר' יתחק דמפיק בסמוך מושמעת שיהא שמה כנגד הלז משמע דאף איטר צע' לאנחי בשמאל שהרי הלז הוא בשמאל וכותיה קיימא לן ויש לדחות דה"פ בציזה ורוע שני' לר"ך שיהא מכיוון כנגד הלז ותדע מדלא הוכיחו מנאי דלעיל שמאל מושמעת שמה כנגד הלז וכן רב אשי דמפיק מיד כהה ואם לאו פ"ה הייתי מפרש דר' נתן גופיה אית ליה איטר מניח בימיו כיון שהוא כותב בשמאל ואיכא למימר דלא פליגי אלא ("משמעות") ["במשמעות"] דורשין י' א"כ איטר ימין מיקרין ליה שמאלו וכן משמע פרק הצינה [דפריך] ואמאי ליהוי שמאל ידיה כימין דלמלא ואשמאל ליחייב לימין לא ליחייב (ע"ה) ותדע מדשני כי תניא הדיא כשולט בשמי ידיו ולא משני ר' נתן או תנא קמא הדיא ומיחוי יש לומר דלכולי עלמא צע' לאוקמי (א"י) [פ"י] לדידהו לא הוי שום חידוש דמהיכא ממיעטס ומיחוי אם ההרגיל עמו לעשות שום דבר ביד לא הוי ההרגלו כלום למיקרי איטר אלא א"כ טולד כן (ע"ה) מדלא מוקי מתני' דפרק הצינה כשהרגיל עמו לכתוב בשמאל [א] (ע"ה) ויש לדחות דהיינו הך דמשני כשולט ב' ידיו (ע"ה) ומיחוי נראה לר"ך דבעיקר כח תליא מילתא (ע"ה) ואם ההרגיל אף בכתיבה מסופק ר"י דאיכא לפרש רבי נתן כדפרישית ונראה לי דכאיטר שמי' ליה ומה שפ"י לעיל הדין י' דלמותו כשולט ב' ידיו אין נראה לר"י אלא ודאי נראה לי היכא שאין שוין בשמאל לכת איטר גמור שפילין ליה:

תנא דבי פנשה ע"י ידך זו קיבורת. פירש רבינו חס קטנא בשר למעלה מן המרפק שהוא בלע"י קוד"א כדאמרין קיבורת דלחינה בין המרפק והכתף והוא צרוע דתפילין צרוע כדאמרין בכל מקום ותפילין צרועו ורועו מיקרי מן

[א] נ"ל פ"י מתוך הסי' דפרש"י אלא דרב נתמן דלרוב העולם קאי וליף מוקשרתם וגו' ולא מידך דמשמע יד כהה נ"ל לר"י דר' נתן פליג אר' יוסי וסביר דאפי' איטר ממש מניח בשמאל (ש"י): [ב] ק"ק ממ"ג דאם ר"ל היה בהרגל דיו כמו עשה בלא ההרגל היו מתורגסם דבריימא הנ"ל הלא אדרבה כ"ש שקיים דבריימא וי"ל דהכי פירושו דולא כלום ר"ל לא מיקרי

והימין הוא רק מכת מה שהרגיל עמו ע"כ הוצרך בזה לה"ט משום דעיקר תליא בכתיבה ולכן מניח בשמאל והנה כהנ"ג שאל כל מלאכות בימין וכותב ג"כ בימין אלא שמיחב ג"כ בשמאל מה ודאי לר"י מניח בשמאל כל אדם לכל הטעמים דהרי איט איטר כלל ומכ"כ דלא גרע משולט בשמי ידיו. אכל בכותב בשמאל לחודא וכל מעשיו בימין בזה לא נחבאר הדין דרבינו יחיאל כדלקמן. ואולם הספר התרומה והר"ה שולקין דין זה אהמיה ורבינו יחיאל דבאם כל מעשיו בשמאל וכותב בימיו מניח בימין של כל אדם משום דבחר רוב מלאכות זולתין וי"ל איטר ממש ופסק בהנה"ה כרבינו יחיאל והתוס'. אכל הספר כאן נקט גומא אחרת בכותב בשמאל וכל מלאכות בימין מהו א"כ יניח בחר כתיבה ביד בחר עיקר כח ואיסק דנקרא שולט בשמי ידיו. וממילא דה"ד בכותב בימין וכל מלאכותו בשמאל ג"כ נקרא שולט בשמי ידיו וממילא דל"ל דוקא אם כל מלאכותו בימין מיקרי שולט בשמי ידיו דזה אינו דהרי לא תלה טעמו מכת רוב מלאכותו שבימין אלא מטעם דהוי שולט בשמי ידיו וממילא ה"ד איפכא בכותב בימין כ' ג"כ מיקרי שולט בשמי ידיו ומניח בשמאל וכ"ש הוא דמתקיים ג"כ אופרתם וכתבתם. וא"כ בתלוקה זו דכותב בימין וס"מ בשמאל הוא שלא כדברי הסה"ה והר"ה ש' לדידהו כיון דרוב מלאכותו בימין מניח בשמאל נקרא איטר אכל בתלוקה דכותב בשמאל וס"מ בימין הדין שיה להר"ה ש' וס' התרומה רק דהר"ה הוא משום דלולין אחר רוב מעשיו ולהס' כאן משום דהוי כשולט בשמי ידיו והנה כתב הב"ח דלרבינו יחיאל דחולל הכל בכתיבה היינו דוקא בכותב בימין וס"מ בשמאל אכל בכותב בשמאל וס"מ בימין גם לרבינו יחיאל לא זולתין בחר כתיבה אלא בחר ש"מ ומניח בשמאל. משום דלהניח בימין בעתא תרתי שיהא הימין יד סהה ידיה גם שיהא הכתיבה בימין שפגודו אכל להניח בשמאל קני ליה נחד טעמא או שהוא יד סהה דהיינו בעתא מלאכותו בימין או שהכתיבה ביד שפגודו וכתב המנ"ה שאין דבריו מוכרחים וטעמו דמנ"ל הא. ולעג"ד דסברת הב"ח היא משום לפמ"ס התוס' ה"ל כשולט בשמי ידיו וא"כ לענין יד סהה ידיה שני ידיו שוין ולכן בכותב בימין מניח בשמאל משום דמיקרי יד סהה דלמלא אכל בכותב בשמאל אין להניח בימין דהרי איט יד כהה דלמלא וגבי ידיה לא זה יד כהה ולא זה יד כהה דשניהם שוין ומכ"כ לת"ק דס"ל דידך זו שמאל כ"כ בשמאל בכותב בימין מניח בשמאל כדכתיב ידך זו שמאל אכל כשכותב בשמאל כיון דימיו איט סהה לגבי ידיה וכשניית בימין לא אחקייס ידך זו שמאל ועוד הא בלא"ה הא לפירש"י גם כל איטר מניח בשמאל כל אדם כדכתיב הס' לקמן משום דלת"ק ידך זו שמאל דוקא בכל אדם וא"כ נהי דלא קיי"ל הכי מכ"מ גבי כותב בשמאל וס"מ בימין דליכא למיחל ביה בחר יד סהה דהרי שניהם שוין כ"ע מודו לרש"י דלית ביה דין איטר אלא מניח בשמאל כדי לקיים ידך זו שמאל ועוד כיון דלפטר התרומה והר"ה ש' בכותב בשמאל ושאר כל מעשיו בשמאל כ"א וגם להתוס' דסביר דהוי כשולט בשמי ידיו ג"כ מניח בשמאל כ"א ה"ל דעת ר"ה דעת יחידיה בזה מלמא אכל בכותב בימין וס"מ בשמאל אע"ג דלהס' התרומה והר"ה ש' מניח בימין מ"מ להתוס' מניח בשמאל כמו לר"ה רק שהר"ה הוא מטעם דחולל כתיבה ולהתוס' משום דהוי כשולט בשמי ידיו וא"כ בכותב בשמאל ושאר כל מעשיו בימין לרש"י דלא ס"ל דין איטר כלל ודאי מניח בשמאל כל אדם. ולהתוס' דהוי

ב ואמר יד וכו' ופירש ה"ר יחיאל וכו'. איכא למידק בלישניה דהוה ליה למימר אבל אם אינו עושה כל מלאכתו בשמאלו וכו' דומיא דרישא ונריך לומר דה"ר יחיאל סבירא ליה דאע"פ שאינו עושה כי אם רוב מלאכתו בשמאלו ובכלל הרוב גם הכתיבה אפילו הכי מניח בשמאלו שהוא ימין כל אדם אלא דכשכותב צימין אף על פי ששאר כל מלאכתו בשמאל דינו כשאר כל אדם והיינו טעמא דדרשינן

וקשרתם וכתבתם מה כתיבה צימין אף קשירה צימין ונמצא דהנהגה תהא בשמאל והיינו דקאמר ה"ר יחיאל ברישא דוקא כשעושה כל מלאכתו בשמאלו כלומר גם הכתיבה עושה בשמאלו לאפוקי כותב חתימה בין תפלה לראש וזהו שהביאנו ידיו ספק זה לפי שלא אמרו אפילו בשל יד שאין נותנים אותה על [בית] יד אונקלי משום חתימה אלא משום כך לאות הא לאו הכי שרי ואילו בשל ראש לא כתיב כך לאות וכו': ועוד מלאמי תשובה אחרת להרשב"א (מ"א סי' תפ"ב) על ששאלוהו רעוה של יד אם יש עיבוד להניחה מצפנים על הצד כדרך שמוניחים תפלה על הצד או שדינה כרצועות של ראש שמוניחים אותם על הצדדים מצחו אע"פ שהתפלה ענמה מניחים על הראש ומשם והשיב מנין כך שמתפלה של ראש נריך להניחה על הראש ממש אני אומר שאפילו על הצד שעל הראש ומנא לך דלא ועוד מדע לך שהרי תפלה של יד לא למדנו עליה אלא מפני שכתוב בה לך לאות ודרשינן במקום לך לאות ולא לאחרים אבל תפילין של ראש מנא לן אדרבה כתיב זהו וראו כל עמי הארץ וגו' דמיניה דרשינן אלו תפילין שצראש ואי משום דכתיב זהו צין עיניך אינו אלא לסיים להם מקום וכו' ומדע לך עוד שהרי שנינו נחנה על מנחו וכו' נחנה על [בית] יד אונקלי שלו הרי זה דרך החינוכים דקיימא לן לך לאות ולא לאחרים לאות וכו' ובסוף דבריו כתב ומעמה אין לנו ראייה לרצועות של יד מרצועות של ראש מכל מקום כך נראין הדברים ומתפילין של יד ענמם הן מוכרעים שהרי הקליפה נריכה שתהיה במקום שדרכו להיות מכוסה עד שהיה רב אשי סבור שצריך להיות מכוסה לעולם דגרסינן התם רב אשי הוה יתיב קמיה דאמימר הוה צריח צדיה וכו' ומעמה לא היו מתירין להיות הרצועה נראית מצחו והלא היא עוברת על היד ונכרכת בצדע אלא שלא הקפידה התורה להיות במקום לך לאות על הרצועה אלא על הקליפה כן נראה לי להלכה אבל למעשה צין בשל ראש צין בשל יד רואין אנו מה שהרבים נוהגים ונהוג בן וכומו שאמרו בירושלמי (מעשר שני פ"ה ה"ב יבמות פ"ו ה"ג) ציוצא בזה כל הלכה שהיא רופפת בידך ואינך יודע מה טיבה לא וראה מה ציבור נוהגים ונהוג בן עכ"ל ומתשובה זו כתובה בספר ארחות חיים (הל' תפילין סי' יח) ג: **ומאחר**

שהרשב"א ענמו לא ספק על ענמו לענין מעשה נריך לומר שגם הר"ן לא נתכוין אלא ללמדנו דמהכא אפשר למילף שמוחר ליתן דבר חוץ צין תפילין לראשו אבל לא שיהא כן הלכה למעשה והרשב"א נראה שלא ראה תשובה הרשב"א אלא דברי הר"ן שכתב בשמו ראה ותפס אותם כפשוטן ומכל מקום אדם שהוא עלול לנזילות ואם לא תתיר לו להניחה על הכובע לא יניחה כלל יש לסמוך על דברים הללו דמוטב שיניחה על הכובע כיון דאפשר דנפיק בהכי משיחבטל ממנו תפלה של ראש ואפשר שזה היה טעמו של הרשב"א ואע"פ שראה תשובה הרשב"א שלא כתב בן אלא להלכה ולא למעשה הורה הוא ו"ל בן למעשה מפני דמוטב שיניחה על הכובע משיחבטל מלהניח תפלה של ראש מיהו נראה לי שיכסנה כדי שלא ילמדו הרואים להניחה על הכובע בלא סיבה מספקת (ג) אח"כ מלאמי בקיבור תשובה הרשב"א (מ"ו סי' טז) בלשון הזה כתב הרשב"א דמותה תפלה של ראש על גבי כובע למי שחש צראשו ויש אוקרים ומביאים ראייה מרבי יוחנן (ירושלמי מכות פ"ג ה"ג) דלא הוה מנח תפילי בסימא מפני הקרירות ואי שרי לאנחתי על גבי כובע למה היה נמנע עכ"ל ונראה לי לדחות ראית האוקרים דעד כאן לא שרי להניחם בהפסק אלא על גבי כובע דק הסמוך לראש אבל על גבי כובע גדול או על המצנפת לא משום דאי אפשר להניחה על גביהם כנגד מקום שמוחו של חינוק רופס וכומו שכתב הרשב"א ענמו גבי עטרת מלכס ורבי יוחנן כיון שהיה נריך להסיר הכובע הגדול או המצנפת כדי להניחם היה מוסיק לו הקרירות משום הכי לא הוה מנח להו כסימא:

ו ואמר יד ימינו מניח בשמאלו שהוא ימין כ"א אדם. בסוף פרק הקומץ (ל) ת"ר אטר מניח תפילין צימין שהוא שמאלו ופירש רש"י ימין של אטר הוא שמאל לדידה הוה רוב כחו בשמאלו והתניא מניח בשמאלו שהוא שמאל כל אדם אמר אבי כי תניא הוה בשולט בשתי ידיו וכתב הרא"ש (הל' תפילין סי' יח) דדרשינן וקשרתם וכתבתם מה כתיבה צימין אף קשירה צימין ואדם הכותב בשמאל ושאר רוב מעשיו עושה צימין או כותב צימין ושאר רוב מעשיו עושה בשמאל כתב צעל התרומה (סי' ר"ג סדר הנחת תפילין) זה הכלל יניח תפילין ביד תשת כח כרב אשי (מנחות ל) דדריש ידכה יד כהה ולא אזלינן בחר כתיבה עכ"ל וכן נראה שהוא מסקנת המרדכי.

דרכי משה

(ג) ולי נראה דאף המניחן בענין זה יניחן בלא ברכה דהא הרשב"א בעצמו כתב שכתב דבריו להלכה ולא למעשה ולכן יברך על של יד להניח ולא על של ראש כלל דהא נתבאר לעיל שכמה גדולים כתבו לעשות כן אף בלא אונס כלל ואף שאין אנו נוהגין בן מכל מקום בכהאי גוונא יש לסמוך עליהן כן נראה לי:

פרישה

(ו) **ואמר יד ימינו מניח בשמאלו.** סוף פרק הקומץ ת"ר אטר יד ימין מניח תפילין צימין שהוא שמאלו (ר"ל ששמאלו הוה ימין לדידה דרוב כחו בשמאלו) והתניא מניח בשמאלו שהוא שמאל כל אדם אמר אבי כי תניא הוה בשולט בשתי ידיו:

דרישה

[ב] **ואמר יד ימינו מניח בשמאלו וכו' ופירש ה"ר יחיאל וכו' אב"א** אם הוא כותב בימינו וכו'. כתב ב"י בשם מרדכי ז"ל ובהרגיל עצמו לעשות שבת דבר ביד שמאל כתב דלא הוה הרגלחו כלום למיקרי אטר אלא אם כן נולד בן מדלא מוקי מתניתא דפרק הבונה (ובתבתיא לעיל בפרישה) כשהרגיל עצמו לכתוב בשמאל ויש לדחות דהיינו הך דמשני בשולט בשתי ידיו ומיהו נראה לר"ן דבעיקר הכח תליא מילתא ע"כ וצריך עיון דמאי קאמר הא אם לא נחשב הרגלחו כנולד אכתי דינו שמוניח בשמאל כל אדם שהרי דין השולט בשתי ידיו ודין שולט ביד

הנהגות והערות

(ג) שם התשובה ביתר אריכות. ומ"בסוף דבריו כתב" עד "כן נראה לי" הנוסח כאן שונה. ובתשובות הרשב"א ח"א סי' תתכ"ז כתובה התשובה שבארחות חיים בקיצור. ועיינו עוד בתשובת הרשב"א ח"ה סי' יב:

ימינו והא דלא קאמר ברישא דוקא כשכותב בשמאלו היינו משום דאפילו כותב בשמאלו אם שאר מלאכתו בימינו אינו מניח בימין כל אדם ידיקה כחיד יד כהה דתרווייהו צעין שהימין תהא כהה והכתיבה תהא בשמאל כל אדם אז מניח בימין כל אדם דאע"פ שעושה קצת מלאכה בימין כל אדם מכל מקום כיון שרוב מלאכתו בשמאל א"כ יד ימין היא כהה מה שאין כן כותב בימינו דאע"פ דכהה היא גלי קרא דכשהכתיבה בימין גס הקשירה בימין וההנחה בשמאל ולפי זה לא סבירא ליה לה"ר יחיאל הכלל שהניח בספר

התרומה דיני תפילין ביד כהה וכשכותב בימין ועושה שאר מלאכתו בשמאל דמניח בימין כל אדם דליתא. ואע"פ שהרא"ש הביא דברי ספר התרומה בלדד ונראה שסובר כמותו רבינו נראה לו יותר דברי ה"ר יחיאל כן כתב ב"י ומיהו צלחן ערוך (ס"ו) כתב שני הספרות ולא הכריע אבל לפע"ד נראה כיון שה"ר יחיאל ראה דברי ספר התרומה וחלק עליו יש לנו לתפוס דעת ה"ר יחיאל ואע"פ שהרא"ש תופס דברי ספר התרומה אפשר שלא ראה דברי ה"ר יחיאל ועוד שהלא רבינו ראה דברי כולם וכתב דברי ה"ר יחיאל לבדו אלמא דהכי עיקר גס צהגת שלחן ערוך (ס"ט) כתב דהכי נהוג. מיהו מה שגראה מלשון השלחן ערוך שכתב ויש אומרים שהיד שכותב בה היא חסונה ימין לענין זה ומניח תפילין ביד שכנגדה עכ"ל דמשמע דאם כותב בשמאל ועושה שאר כל מלאכתו בימין דמניח בימין כל אדם נראה דליתא אלא כדפירשתי דלה"ר יחיאל דוקא כותב בימין הוא דחסונה ימין אע"פ שעושה שאר כל מלאכתו בשמאל אבל איפכא לא דאפילו כותב בשמאל אם עושה שאר כל מלאכתו בימין מניח בשמאל כל אדם ודוק: **ב"ב** הרב צהגת שלחן ערוך (ס"א) גידס שאין לו יד רק זרוע

ייחזה בלא צרכה וכתב כן משום דבסוף פרק הקומץ (מנחות לו.) תניא ידכה צה"ל וזו שמאל אחרים אומרים ידכה לרבות את הגידס פירש רש"י גידס שאין לו יד ידיקה משמע יד רצונה ומקולקלת עכ"ל תניא אידך אין לו זרוע שמאל פטור מן התפילין אחרים אומרים ידכה לרבות את הגידס וכתבו המוספות (ד"ה אין לו) אין לו זרוע פטור מן התפילין אחרים אומרים ידכה לרבות את הגידס מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי עכ"ל נראה דסבירא להו דת"ק דאמר צאין לו זרוע פטור היינו שנחתכה זרועו השמאלית למעלה מן הקיצורת ופטור מחפלה של יד ואע"פ שגשגרת פלגא דדרועא למעלה מן הקיצורת אין אומרים שחייב מיהא להניח תפילין באותו פלג הנשאר ומאן דדריש ידכה לרבות את הגידס מיירי בנשאר הקיצורת וכן כתוב בשלטי הגבורים בהלכות תפילין דף פ"ב (ט. ד"ה והאמר) בשם רבינו ישעיה אחרון ז"ל אבל באור זרוע (ס"י תקע"ו) כתב דהני חנאי פליגי והלכה כת"ק דפטור וסבירא ליה להרב צהגתו דכיון דאיכא פלוגתא דרבותא דיניחא בלא צרכה מיהו נראה דאף אם תימצי לומר דפליגי מסתברא דלא פליגי אלא צאין לו זרוע דהיינו דנחתכה למעלה מן הקיצורת וכדקמני להדיא אין לו זרוע שמאל פטור מן התפילין וגם צה"ל פליגי אחרים ומחייבים את הגידס והלכה כת"ק דפטור אבל יש לו זרוע דהיינו דנשאר לו כל הקיצורת ולא נחתכה אלא שאר היד אף ת"ק מודה דחייב וא"כ איכא לממיה אמה שכתב הרב גידס שאין לו יד רק זרוע ייחזה בלא צרכה דהלא משמע דצ"ל איכא פלוגתא דפשיטא כיון דנשאר לו זרוע דהיינו הקיצורת חייב בחפלה של יד לדברי הכל ודאי נקטינן דנחתכה למעלה מן הקיצורת פטור ואין צריך להניח כלל ונחתכה למטה מן הקיצורת חייב להניח ולנכך עליה ודלא כהגהת הרב נ"ל:

דרכי משה

(ד) ומסקנת המרדכי בהלכות תפילין דף (צ"ו ע"ד) (יג:) כדעת ספר התרומה ומכל מקום נראה לי לנהוג כדברי הטור וסמ"ק דבתראי אינן:

פרישה

(י) **אבל אם הוא כותב בימינו וכו'.** דעיקר תלוי בכתיבה שנאמר וקשרתם וכתבתם וכשמניח בשמאל קושר ומדקדק בימין ועין מדישה: (ס) עד שיגיע לאצבע האמצעי. לשון סמ"ג (פסין כ"ה:) משפט אורח הלכונה ברוחו עד אצבע נרדא ויכרך סביב הגרדא ג' פעמים. נרדא פירש"י נרה דלא דהיינו אצבע שהיא נרה של אגודל והמוספות מוכיחין שרצה לומר אצבע הגדול דהיינו אמה עיין בהלכות קטנות (י:) וכתב ב"י והעולם טהגין לכרוך ו' או ו' כריכות. ובשם הוהר כתב שיש לומר שלא ירחיק היד מהקצאה בתפילה של יד:

דרישה

לא דווקא ורצונו לומר כשהרגיל עצמו לעשות הכל ביד שמאל והוכיח דאי אפשר לומר כן דהרגלה כנולד דמי דאם כן לוקמי להיהיא מתנייתא דפרק הבונה כשהרגיל עצמו לכתוב בשמאל פירוש שהרגיל עצמו לכתוב לבד ביד שמאל ושאר כל מלאכות עושה בימין ולהכי מניח בשמאל כל אדם והוא הדין לה"ר יחיאל דסבירא ליה דאוליגן בתר כתיבה יכול לאוקים ההיא ברייתא בעושה אחד משאר מלאכות בידו השמאלית דאז מניח בשמאל כל אדם וקאמר דיש לדחות דאפשר דזה הוא נמי שמעני בשולט בשתי ידיו ומה שכתב בריש דבריו שום דבר ואחר כך כתב הרגיל עצמו לכתוב וכו' לפי שהמרדכי כתב דבריו אליבא דכולי עלמא ולמר כדאית ליה ולמר כדאית ליה קאמר ודוק ועיין שם במרדכי דף צ"ז:

(ה"ל תפילין י"ג ע"ג) ובהרגיל עצמו לעשות שום דבר ביד שמאל כתב (ס) דלא הוי הרגלתו כלום למיקרי אטר אלא א"כ נולד כן מדלא מוקי מתניתין דפרק הצונה (שנ"ה קג.) כשהרגיל עצמו לכתוב בשמאל ויש לדחות היינו הך דמשני בשולט בשתי ידיו ומיהו נראה לר"ך דעיקר כח תלוי מילתא ע"כ ובסמ"ק (ס"י קנ"ג יד.) כתוב ואלדס השולט בשתי ידיו מניח ביד שמאלו כדרך כל אדם אבל השולט בשמאלו בכל דבר מניח תפילין בימינו אבל אם הוא שולט גם בימינו בכתיבה הוי כמו שולט בשתי ידיו ומניח בשמאל וכתוב

על זה צהגת (אות ה) ולכך היה אומר מורי ה"ר יחיאל דאדם שהוא אטר יד ימינו שרגיל לכתוב גם בימין אז יניח בשמאל עצמו דעיקר תלוי בכתיבה כדאמרינן מה כתיבה בימין אף קשירה בימין וכשהוא מניח אותם בשמאל הוא קושרן ומהדקן ביד ימינו עכ"ל ונכתבה הגהה זו צהגת מיימון (דפוס קושטא פ"ד ה"ג) ואף ע"פ שהרא"ש נראה שסובר כנגד התרומה רבינו נראה לו יותר דברי רבינו יחיאל (ד):

ז מצאתי כתוב ששאלת אדם שיש לו מכה בזרועו היכן מניח תפילין הא מסקינן בריש פרק המואל תפילין (עירובין נה:) מקום יש צרוע להניח שתי תפילין:

ח **והרצועה יכרוך אותה סביב זרועו עד שיגיע לאצבע האמצעי.** בסוף פרק הקומץ (לה:) אהא דאמר רב פפא גרדומי רצונה כשרים ולא היא וכו' מכלל דאית להו שיעורא וכמה שיעורא אמר רמי בר חמא אמר ריש לקיש עד אצבע נרדא רב כהנא מחוי כפוף רב אשי מחוי פשוט רבה קטר להו ופשיט שדי להו רב אחא בר יעקב קטר להו ומתליה להו וכתבו המוספות (ד"ה וכמה) והרא"ש

ייחזה בלא צרכה וכתב כן משום דבסוף פרק הקומץ (מנחות לו.) תניא ידכה צה"ל וזו שמאל אחרים אומרים ידכה לרבות את הגידס פירש רש"י גידס שאין לו יד ידיקה משמע יד רצונה ומקולקלת עכ"ל תניא אידך אין לו זרוע שמאל פטור מן התפילין אחרים אומרים ידכה לרבות את הגידס וכתבו המוספות (ד"ה אין לו) אין לו זרוע פטור מן התפילין אחרים אומרים ידכה לרבות את הגידס מר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי עכ"ל נראה דסבירא להו דת"ק דאמר צאין לו זרוע פטור היינו שנחתכה זרועו השמאלית למעלה מן הקיצורת ופטור מחפלה של יד ואע"פ שגשגרת פלגא דדרועא למעלה מן הקיצורת אין אומרים שחייב מיהא להניח תפילין באותו פלג הנשאר ומאן דדריש ידכה לרבות את הגידס מיירי בנשאר הקיצורת וכן כתוב בשלטי הגבורים בהלכות תפילין דף פ"ב (ט. ד"ה והאמר) בשם רבינו ישעיה אחרון ז"ל אבל באור זרוע (ס"י תקע"ו) כתב דהני חנאי פליגי והלכה כת"ק דפטור וסבירא ליה להרב צהגתו דכיון דאיכא פלוגתא דרבותא דיניחא בלא צרכה מיהו נראה דאף אם תימצי לומר דפליגי מסתברא דלא פליגי אלא צאין לו זרוע דהיינו דנחתכה למעלה מן הקיצורת וכדקמני להדיא אין לו זרוע שמאל פטור מן התפילין וגם צה"ל פליגי אחרים ומחייבים את הגידס והלכה כת"ק דפטור אבל יש לו זרוע דהיינו דנשאר לו כל הקיצורת ולא נחתכה אלא שאר היד אף ת"ק מודה דחייב וא"כ איכא לממיה אמה שכתב הרב גידס שאין לו יד רק זרוע ייחזה בלא צרכה דהלא משמע דצ"ל איכא פלוגתא דפשיטא כיון דנשאר לו זרוע דהיינו הקיצורת חייב בחפלה של יד לדברי הכל ודאי נקטינן דנחתכה למעלה מן הקיצורת פטור ואין צריך להניח כלל ונחתכה למטה מן הקיצורת חייב להניח ולנכך עליה ודלא כהגהת הרב נ"ל:

דרכי משה

(ד) ומסקנת המרדכי בהלכות תפילין דף (צ"ו ע"ד) (יג:) כדעת ספר התרומה ומכל מקום נראה לי לנהוג כדברי הטור וסמ"ק דבתראי אינן:

פרישה

(י) **אבל אם הוא כותב בימינו וכו'.** דעיקר תלוי בכתיבה שנאמר וקשרתם וכתבתם וכשמניח בשמאל קושר ומדקדק בימין ועין מדישה: (ס) עד שיגיע לאצבע האמצעי. לשון סמ"ג (פסין כ"ה:) משפט אורח הלכונה ברוחו עד אצבע נרדא ויכרך סביב הגרדא ג' פעמים. נרדא פירש"י נרה דלא דהיינו אצבע שהיא נרה של אגודל והמוספות מוכיחין שרצה לומר אצבע הגדול דהיינו אמה עיין בהלכות קטנות (י:) וכתב ב"י והעולם טהגין לכרוך ו' או ו' כריכות. ובשם הוהר כתב שיש לומר שלא ירחיק היד מהקצאה בתפילה של יד:

דרישה

לא דווקא ורצונו לומר כשהרגיל עצמו לעשות הכל ביד שמאל והוכיח דאי אפשר לומר כן דהרגלה כנולד דמי דאם כן לוקמי להיהיא מתנייתא דפרק הבונה כשהרגיל עצמו לכתוב בשמאל פירוש שהרגיל עצמו לכתוב לבד ביד שמאל ושאר כל מלאכות עושה בימין ולהכי מניח בשמאל כל אדם והוא הדין לה"ר יחיאל דסבירא ליה דאוליגן בתר כתיבה יכול לאוקים ההיא ברייתא בעושה אחד משאר מלאכות בידו השמאלית דאז מניח בשמאל כל אדם וקאמר דיש לדחות דאפשר דזה הוא נמי שמעני בשולט בשתי ידיו ומה שכתב בריש דבריו שום דבר ואחר כך כתב הרגיל עצמו לכתוב וכו' לפי שהמרדכי כתב דבריו אליבא דכולי עלמא ולמר כדאית ליה ולמר כדאית ליה קאמר ודוק ועיין שם במרדכי דף צ"ז:

סעיף ה' על מי שהוא עלול לנזילות דמוטר להניח הרצועות על בגד (דק ויכרך, ע"י עיני סעיף ט'): וְתַפְלֵה שֶׁל רֹאשׁ עַל הַכּוֹבֵעַ. עיין בב"י (ד"ה ולא) דכולם נקטו של ראש דוקא, אבל אם יש לו מכה ביד אסור להניח על הבגד, משום לך לאות ולא לאחרים לאות, כמו שכתבתי סוף סימן זה (פ"ק כא). כן נראה לי דלא כהב"ח (ד"ה מקום). ומהאי טעמא נראה דמוטר להניחו על הסמרטוטין שעל גבי המכה אם לא סגי בלאו הכי, דהא לנזול בגד אחר על גביו. והא דלא הניחו הכהנים תפילין על הכתומה, היינו משום דלא היו ראויין ללבוש בגד אחר על גביו: וְהַכּוֹבֵעַ דֵּק הַסּוּדָר שֶׁלֹּא עָלָה עָלָיו מִקְרִי הַנֶּחֱמָה עַל הַרֹאשׁ (ע"י מקום שמומו של מיטק רופס, כדאמרין [עטרה] וזה מה, א] גבי עטרה של בית דוד שאסור להניח תפילין על גביו:

ה' (י"ב) אדם שהוא (ה) עלול לנזילות ואם יצטרך להניח תפלה של ראש על בשרו לא יניחם בלל יש להתיר לו להניח ו תפלה של ראש על ז' [יג] הכובע (ח) דק (י) הסמוך לראש (ו) ויבסם מפני הרואים: הגה (ז) [טו] והמניחים בדרך זה לא יכרך על של ראש א רק יכרך על (ט) של יד להניח:

ו' אומר יד (י) ימינו אם עושה כל מלאכתו בשמאלו מניח בשמאלו שהוא ימין של (יא) כל אדם יי ואם שולט בשתי ידיו מניח בשמאל כל אדם: ואם כותב בימינו ושאר רוב מעשיו עושה בשמאל או כותב בשמאל ושאר רוב מעשיו עושה בימין י' [טז] יש אומרים שיניח תפילין ביד תשת (כ) כח דבעינן יד כחה כ' [יז] ויש אומרים (ז) שיהיה שכותב בה היא חשובה (י"ב) ימין לענין זה ומניח תפילין ביד שבנגדה: [הגה] (י"ג) והכי נהוג:

ח' לא יברך. [ואם מניח של יד (י) בדרך זה לא יכרך על של יד, דהא יש אומרים [ראש כחשבה כלל ג סימן ד] דחליצה פוסלת, (כ) ועיין סימן כ"ו [סעיף כ]: מ' אומר יד. כתב דרכי משה (כ) [ואם א ד"ה ופירש הרב] נשם המרדכי [ה"ק, תפילין יג, ג] דאם הרגיל עצמו לעשות איטר הוי דינו כאיטר שגולד כק, עכ"ל. ומהיה במרדכי שם יש חולקים, עיין שם: י' שהיד שכותב בה, ומשמע בסמ"ק [סימן קנ] אפילו כותב גם בשמאלו ועושה כל מלאכתו בשמאלו, אפילו הכי מניח בשמאלו כיון שכותב גם בימינו. והב"ח (ד"ה ואשר) חולק על השו"ע, וסבירא ליה דאם עושה כל מלאכתו בימינו וכותב בשמאלו כלי עלמא מודה דמניח בשמאלו, דימין עיקר, ולא נחלקו

ביאור הגר"א

[יב] [נפיק ה] אדם כו'. שהרשב"א [שו"ת ח"א סימן תתכ"ח] מתיר בתפילין של ראש על הכובע ממה שאמרו במגילה כ"ד ב' ונתנה על כו', ועיין רש"י שם ד"ה הרי זה דרך כו', משמע דוקא משום דרשא לך לאות, מה שאין כן בשל ראש דכתיב [דברים כח, י] וראו כל עמי כו' כנוכר לעיל [ס"ק י]. ואף שהרשב"א כתב רק להלכה, וגם כל הפוסקים חולקין עליו, מכל מקום במקום דלא אפשר יש לסמוך על זה: [יג] הכובע דק. אבל עבה וודאי אסור, מדאמרין בירושלמי פרק ב' דברכות (הלכה ג) ר' יוחנן בקיטא דלא הוה חזיק רישיה הוה לביש תרווייהו, בסיתורא דחזיק רישיה לא הוה לביש אלא דאדרעיה. ועיין רא"ש הלכות תפילין [סימן יט]. ובוה נחא מה שאמרו בעבודה זרה מ"ד א' והא בעי אנחי כו': [יד] ויבסם כו'. עיין לקמן סימן ל' סעיף ד' יניח ידו כו', ועיין מ"א שם ס"ק ר': [טז] [נהגה] והפניחים כו'. דהא כל הפוסקים חולקים, ואף הרשב"א נסתפק כנוכר לעיל [ס"ק יב]: [טז] [נפיק ו] יש אומרים כו'. כרב אשי שם [מנחות לו, א]: [יז] ויש אומרים כו'. כרבי נתן [שם] דדריש [דברים ו, ח] וקשרתם כו', וכן סבירא ליה [שם] לרבי יוסי החורם לתירוצא קמא, דאחרים סבירא להו דלא כרב אשי. ואע"ג דחנא קמא סבירא ליה כרב אשי, מכל מקום בתניא אידך תרווייהו סבירא להו דלא כרב אשי לפירוש תוספות [שם ד"ה אין] דלא פליגי, אבל סברא ראשונה סבירא ליה דפליגי. וקיימא לן כתנא קמא ורב אשי, וכנוכר לעיל: סעיף א [ס"ק ו] וכן כתב במרדכי [ה"ק, תפילין יג, א] בשם ר"י דפליגי, אלא שכתב דתרווייהו סבירא להו כרב אשי אלא דאחרים סבירא להו

הגהות רעק"א

(ב) [מניא סק"ו] עטרה של בית דוד שאמור. מין תשכ"ץ חלק א' סימן ל': (ג) [נהגה ס"ה] רק יברך על של יד. נראה לענ"ד דלזוט לומר דממין כזה על דעת הפוסקים דכלל סה אינו מנרך על של ראש, דנכרת להניח פוטר של ראש. אבל היכא דאין לו רק של ראש ומניחו, דנכרך זה לר"ך לכרך עיין בדרכי משה [אות א סוף ד"ה ולא] שתמצא כדברי, שכן נראה מהב"י [כת"י]: (ד) [מניא סק"ו] בדרך זה לא יברך. היינו כמו שכתב ס"ק ו' נמניסם על סמרטוטים

תרתי שמעת מינה. וצ"ע, א"כ מאי כתנאי, וגם כל זה לרבי יוסי החורם אבל תנא קמא ודאי לית ליה דרבי נתן ולא ידכת, ועל כרחך לדידיה לית ליה חילוק דכתיבה, וודאי הולך אחר רוב (כל) המעשים. ואף לרבי נתן ולרבי יוסי החורם לתירוצא ראשון אין מוכרח שיהא הולך אחר הכתיבה דידיה, ועיין רש"י ד"ה מה כו', ואף שיש לפרש דברי רש"י כמו שכתב במרדכי דלא סבירא ליה הא דאיטר כו', אבל דחוק הוא דמנא לן דר' נתן לא סבירא ליה הא דאיטר, אלא העיקר כמו שכתבנו דרש"י מפרש דאין חילוק בכוחה לחוד, כנתבאר לעיל, ודחקו לרש"י ממה שכתב אין צריך, ואם איתא הרי פליג אחנא קמא, ודברי

רש"י הן עיקר, ובלאו הכי כן עיקר כנוכר לעיל, ולכן סברא ראשונה עיקר.

זהו למעמי של רש"י ז"ל ומה"מ מסתפק הרשב"א בשל ראש אבל אנו דקיי"ד כהר"א ש"ש שלא יתא דבר חוצץ בין התפלין לידו ודאי אמר ויותר נראה להתיר לזה להניחו מלמעלה מחצי עצם הקיבורית וכמ"ש בסוף סעי' ד' וגם על מה שפסק רבינו הר"מ דדווקא בתפלין אבל ברצועות אין להקפיד עכ"ל חלקו הגדולים וס"ד דגם ברצועות שעל היד ושעל הראש אמר להיות חציצה [לכ"ז וט"ז סק"ד ומג"א סק"ס] וכן המנהג ואין לשנות :

יד וס"מ כתב רבינו הב"י בסעי' ה' דאדם שהוא עלול לנזילת כלומר שיש לו כאב בראש ואינו יכול לנלות ראשו ואם יצטרך להניח הפלה של ראש על הראש עצמו לא יניחם כלל יש להתיר לו להניח תפלה של ראש על כובע דק הסמוך לראש ויכסם מפני הרואים והמניחים בדרך זה לא יבדק על ראש רק יבדק על של יד להניח עכ"ל והתיר זה בנ"י ע"ד הרשב"א שמתפק בזה כמ"ש אבל להרא"ש אין שום היתר בזה וצ"ע ואולי כיון דאל"כ לא יניחם כלל מוטב להניחם איך שהוא אבל קשה לפתוח היתר בזה ודע דכינה מזה חציצה וכן כשיש עפר על הראש חוצץ וצריך לנקות מקום התפלין של הראש ומתראי לחפוף המקום במסרק שיהיה המקום נקי ויש רוצים להחמיר גם כשהשיער גדול מאד ואינו רואה בזה שום מעם דאיה גבול תתן להשיער ושיער הראש כעצם הראש דמי ואולי אם יש לו בלורית שמסבב גם צדדי השיער של מקום אחר למקום הנחת תפלין בזה ודאי יש חציצה אבל לא השיער הסבבי הגדל במקום זה וכן המנהג פשוט ואין לפקפק כלל בזה :

מן ודע דאע"ג דבשל יד אמרו חז"ל לך לאות ולא לאחרים לאות אין הכוונה שמחוייב לכסות השל יד דהכוונה היא רק במקום לך לאות וכן מפורש במנות [ל"ז:] וכן להיפך דהשל ראש צריך שיתראה לכולם בדכתיב וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ודרשין אלו תפלין שבראש אין הכוונה שאסור לכסותם דיותר לכסותם במלית או בחפץ אחר דלא הקפידה תורה רק על המקום ולכן מי שיש לו מיתוש בראש יכול להניח השל ראש ולכסות עליו איזה כיסוי עליו ועל הראש ביחד וכן פסקו הגדולים :

מן אימר יד ימינו אם עושה כל מלאכתו בשמאל מניח בשמאלו שהוא ימין של כל אדם דאצלו היה יד זו כהה ואם שלף בשתי ידיו דהיינו שעושה בשניהם ככה שיהא באופן שאין שום יתרון בשמאלו על ימינו מניח בשמאל ככל אדם אבל כל שיש יתרון בשמאלו על ימינו מניח בימינו דהיא הכהה אצלו ואם כותב בימינו ושאר כל מעשיו עושה בשמאלו או כותב בשמאל ושאר כל מעשיו עושה בימין ו"א שהולכין אחר מעשיו ומניח בהיד התשה בכח אצלו דהיא הכהה אצלו ו"א שהולכין

הואיל דנפיק ממומיה דרבינו הר"מ א קשה לעבור על דבריו [וכל דברי המג"א לא נחברנו דמה שהקשה על הסוס' מספרי אורבא אם האחרים סוף ר"י דספרי צוודאי נדמו דבריהם דה"ל ר"י הסוס' גם בגמ' דילן שס' חומר דימין נקרא יד וס"מ דה"ל ר"י ואלף אם אין זה ר"י דס"מ דילן מ"מ נדמו דברי ר"י דספרי מכח ש"ס דילן דימין לא נקרא יד גם מה שהקשה דלוי יש לו זרוע ימינו בשמאל ורמז לסך דערכין כבר בארנו דלא מקרי יד ומערכין ל"ק כלל כמ"ס ודוק] :

י כתב רבינו הב"י בסעי' ב' המנהג הנכון שיהא היו"ד של קשר תפלה של יד לצד הלב והתפלה עליו לצד חוץ ויש ליתר שלא תזוז יו"ד על הקשר מהתפלה עכ"ל כלומר דראיה ברורה אין לו שהקשר יהיה לצד הלב דזה שהצריכו חז"ל שיטה כנגד הלב זהו על עצם התפלין מ"מ נכון ונראה שכן צריך לעשות כיון שהיו"ד הוא מאותיות שדי והוא הלכה למשה מסיני צריך להיות כנגד הלב וגם שלא תזוז הקשר מהתפלה אין ראיה ברורה מזה דר"ל כמו שהדלי"ת של ראש הוא רחוק מעצם התפלין כמו כן היור של יד אך כן נראה וע"פ חכמת הקבלה לעיכובא כן הוא ולכן מוב יותר שהבירכות על היד יכרוך מן היד לחוץ ליד כמנהג הספרדים דבזה יתאדק הקשר להתפלה דלמנהג האשכנזים שבורכין מחוץ ליד על היד יתרחק בזה הקשר כמוכין :

יא עוד כתב דהמנהג הנכון להקן שהמעברתא שבה הרצועה עוברת תהא מונחת לצד הכתף והקציצה לצד היד עכ"ל וכן נהגין כל ישראל אף שאין ראיה ברורה על זה וכמ"ש ומשם דבספרי הגדול הביא מה"ד שיש שאין עושים כן לפיכך הוהיר בזה [ולקלמ' מפרסס יס' לכוין דינים אלו בגמרא במנחות ל"ס : שאלו קשר של תפלין לריך להיות למעלה וכלפי פנים ע' בגמק"י ובצ"י ודוק] :

יב צריך שיניח התפלין על היד סמך ולא על איזה בגד שעל היד ורש"י במגילה [כ"ד:] פירש המעם משם דבעינן כך לאות ולא לאחרים לאות ולפי מעם זה אין זה רק בשל יד אבל הרא"ש פירש המעם דכמו דכנגדי כהונה דרשינן בזבחים [ו"ע.] ולכש על בשרו שלא יהא דבר חוצץ בינו לבשרו וה"ה בתפלין דכתיב על ירך צריך שלא להתיר דבר חוצץ בינו לבין ידו וה"ה בשל ראש דכתיב בין עיניך בטהרה שבראש כנגד עיניך כמו שיתבאר צריך שלא יהיה דבר חוצץ והרשב"א בתשו' מסתפק בזה אבל אין בזה ספק דחציצה פוסלת בין בשל יד בין בשל ראש להרא"ש :

יג ולכן תמידני על מי שרוצה להקל בשל יד כשיש לו סכה על הקיבורית ומניחים סמרטוטים על המכה שיכול להניחו עליהם ממעם דבזה לא שייך ולא לאחרים לאות כיון שהוא לבוש בגד אחר על גביו [מג"א סק"י]

אחר הכתיבה משום דכתיב וקשרתם וכתבתם והיד שכותב בה היא הימין ומניח בהאחרת והעיקר לדינא כדעיה הראשונה [הג"ח סק"ז] דרשא דיד כהה הוא להלכה משא"כ דרשא דוקשרתם וכתבתם נראה להריא בש"ס שאינו להלכה [שהרי רב חשי בד' ל"ז. ס"ל הך דיד כהה ועוד דכדכרייתא פליגי ת"ק ור"י החורס ור"נ ואיכא דריש וקשרתם וכתבתם ואיתא שם דר"י החורס ס"ל כר"נ ור"י החורס דמו לה ועוד דודאי הלכה כת"ק ואיכא לה ס"ל הך דר"נ].

י"ז אמר שהגיוה בשמאל של כל אדם לא יצא ויש חולקין ואינו עיקר ואם האימר צריך לשאול תפילין מאי אימר יהפך המעברתא לצד חוץ וביה יבא לו הקשר לצד גופו דאלו יניחה כדרכה יהיה הקשר שלא לצד גופו דבר זה א"א בשום אופן אי"ל על המעברתא ליכא קפידא כל כך וכן מי שאינו אימר ששואל תפילין מאימר יעשה כך ודע דסתם אימר הוא כשנולד כך אבל אדם שהרגיל עצמו להיות אימר יש מחלוקת אם דינו כאימר אם לאו [עמ"ח סק"ט שהצ"ח ממרדכי שני דיעות ודעת סמ"ח בד"מ נראה דהוי אימר וכ"ש אם מן השמים נולד לו חלישות בימינו דכ"ע מודים דהוי אימר ויש מי שאומר דה"ס כשנקטעה ידו ואינו כן דמה ענין זל"ז ודו"ק].

יח אע"פ שיש לאדם מכה במקום הנחת תפילין יניח תפילין כי מקום יש בקיבורת להניח שתי תפילין כי העצם הסמוך לבית השחי מחציו עד הקובד"ו במקום התופח הוא מקום התפילין ואם המכה מגיע עד חציו יכול להניח בחציו שכלפי הגוף כפי מה שבארנו בסוף סעי' ד' [ואין להתמוס על מה שאמר בר"פ המ"ת מקום יש בראש להניח שתי תפילין והא' יש יותר אם כשר בכל סגסם דודאי כן הוא חלל דומיא דראש קאמר כדאמר רשב"י מקום יש בראש וכו' ס"ג מקום יש ביד ע"ס ודו"ק].

יט אורך רצועה של יד כדי שתקיף את הוריע ויקשור ממנה הקשר ותמתח על אצבע האמצעי ויכרוך ממנה על אצבעו ג' כריכות שנים ב"ק. דהתחתון ואחר בפרק האמצעי [עמ"ח סק"ב] שכתב בעליון ולאו דוקא] ויקשור כלומר שיתחב הרצועה באופן שתתקיים וניהגים העולם לכרוך גם שבע כריכות על היד כנגד שבעה תיבות שבפסק פותח את ידך וכו' וכתב רבינו הרמ"א בסעי' ח' דאין לכרוך הרצועה על התיתורא כדי לחזקה על היד עכ"ל משום דהתיתורא יותר קדוש מהרצועה ואיך יניח קדושה קלה על קדושה חמורה וכן הוא מנהג האשכנזים אבל הספרדים כורכין ג' כריכות על המעברתא ועושין כמין שי"ן ואמת שכן כתוב בכוונות ובפרי ע"ח להאריז"ל אבל הגדול מתמידיו חולק על זה [שהרמ"ו צא בחלוס לבנו וא"ל שלא יעשה כך כמ"ס הס"ת סקט"ו צ"ס כמה גדולי ספרד וא"ל שמה שכתב שמה כן אינו מהאריז"ל חלל מהחברים וכמה ענינים שם כן ע"ס] [ומ"ס

המג"ח בסק"ד דצ"ע הנחה יניח עליוס הרצועה שלא תזוז עד שיניח הס"ר ע"ס זהו לפי המנהג שהניחו הס"ר קודם הכריכות ולא לפי מנהגיו כמ"ס צמ"י כ"ה סעי' י"ח ע"ס].

כ ומקום הנחת תפילין של ראש מהתחלת עיקרי השיעור שעל המצח עד סוף המקום שמתחיל של חנק רופס כלומר שהוא רך כשהוא בן שנה [רש"י ל"ז]. והא דכתיב בין עיניך למדנו מקרחה דכתיב ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת וקרחה לא שייך בין העינים ממש שהרי אין שם שיעור כלל אלא הוא מקום עיקרי השיעור והכונה שיונח על המוח כנגד בין העינים ויש להזהיר להחמין על ככה כאשר ראוי בעינינו שרבים נושאים השל ראש חציו על המצח ואוי לאותו בושח כי לא קיימו מצות תפילין מימיהם ומברכים לבטלה ועונשם גדול והסיבה לזה בתפילין הגדולים ורפיון הקשרים וגם רבים טועים לאמר שבמקום שכלות הנחת השיעור שם הוא מקום התפילין ואינו כן רק במקום צמיחת עיקרי השיעור וראיתי כמה מיראי אלהים שהולכים ומעיינים בכמה בני אדם אם מונח עליהם השל ראש כראוי ואם אינו כראוי מתקנים להיות כראוי ואשרי חלקם ושכרם גדול מאד:

כא וצריך שיהיה הקשר מאחורי הראש למעלה בעורף שהוא סוף הגולגולת והוא נגד הפנים וצריך לכיון שתהא השל ראש באמצע הראש כדי שיהיה כנגד בין העינים וגם הקשר יהיה באמצע העורף ולא יטה לא לכאן ולא לכאן וצריך שיהא המקום שבקשר נראה כעין דלית לצד חוץ ולא כאותן שעושין כעין שני דלתין ויותר שלא יתהפך הקשר וכן בשל יד יש ליותר שלא יתהפך והשחור שברצועות יהיה לצד חוץ בין בשל יד בין בשל ראש ועיקר הקפידא במקום שמקיפים הראש והוריע ובגמ' מצינו שאחד מהאמוראים התענה על זה שנהפך לו פעם אחת הרצועה השחור לצד פנים ואמרו שהתענה על זה ארבעים תעניות [מ"ק כ"ה].

כב ישלשל הרצועות של ראש גפנו ויניעו עד המבור ^{אחר המבור} או למעלה ממנו מעט ויש שכתבו דרצועה של ימין עד המבור ושל שמאל עד החזה ומדינא דגמ' אין שיעור לזה רק שישושול מעט מלפני ורוחב הרצועה של יד ושל ראש באורך שעורה לפחות ובלא העוקץ ואם פיתה משיעור אורך הרצועות ורחבן אם אינו מוצא אחרות מניחן כמות שהן עד שימצא אחרות כי אינו מעכב מדינא רק הידור מצוה ואם מותר לתפור הרצועה כשנקרעה יתבאר בס' ל"ג ותפילין של ראש מוב להיותן גלויים ונראים אבל אינו מעכב כמ"ס בסעי' ט"ז ותלמיד בפני רבו אין דרך ארץ לגלות תפיליו בפני רבו [וכ"מ בר"פ אין עומדין דרכה לא סגיס בתפילין דאביו וכן ר"ז בר' ירמיה ע"ס ודו"ק] וכתב רבינו הרמ"א דבשר יד אין דהקפיד אם הם גלויים או מכוסים וכן בתלמיד עם רבו עכשיו שאין מניחים אלא בשעת ק"ש ותפלה אפי' תלמיד

1. משנת הרי"ם
לדעת הרשב"א
ח' ד' יוסף ב' מנחם
ל"ז

של יד (טו) לא שנא של ראש: הנה הוקף תפילין אצל בנעונו (טז) אין (ז) להקפיד (רש"א) נמשנה סימן תפילין: ה' אדם שהוא (יז) עלול לנזילות ואם יצטרך להניח (יח) תפלה של ראש על בשרו לא יניחם כלל יש להתיר לו להניח תפלה של ראש על (יט) הכובע (ס) [ו] דק הסמוך לראש ויכנסם "מפני הרואים: הנה והמניחים מדרך זה לא יצרך על של ראש (כ) רק יצרך על (ט) של יד להניח (לדעת רש"א): ו (כא) * ואטר (כב) יד (י) ימינו אם עושה (כג) כל מלאכתו בשמאל

שערי תשובה

באר היטב

תפילין. וצריך כח שפשוט שהטוב כן צריך לנגד המקום היטב משום תפילין. וגם אפשר שהם מפסיקים כמו תפילה. והבית מדברי המימ' מהלכות עשרת יוה"כ דלכך נכ"ג עלה ונמסר כ"י ונשא ונתן זה ע"ש. ונראה דהש"ה כ"כ לפי שהמסכים למעלה נותן אחר תחת פאר וצדוה להניח תפילין נרץ לרחוק המקום משום כבוד התפילין וכן הוא נכחם האר"י ו"ל ע"ש. ועיין בנ"מ פני אריה נפ"י ו' וס' ו' לפניו אצק שקורין פוד"ר מה דע"ש: [ו] דק. עשה"ט וכחש נמשך"ן סי' ל' אין להניח תפילין על הכובע רק"ה על ראשו ומותר לכסות אותם נסודו. והא דאמרין ורלו כל עמי הארץ כי היינו שיהיה בראש נמקום שהם נראים יותר ורלו כמו ושמעו וכל העם רואים את הקולות ע"ש. ונראה דאף שיש איזה דרש"ה נראה דוכל העם רואים דאף על המלאכים שנבראו מכל דיבור מ"מ פשוט דקרא על שמיעה נאמר

כחז דיש לרחוק מקום הנחת תפילין: (ז) להקפיד. מיהו יש להחמיר אפי' בנעונו מה ששייך להקפידה בין בנעונו של ראש בין בנעונו היד. ט"ו מ"א ע"מ. נספר דבר שמואל סימן רנ"ז כתב חוכמת מגולה על המניחין התפילין ע"ג פאה נכרית הנקרא פאר"ק ועיין בתשובת יד אליהו סי' ג' שהאר"ן בזה: (ח) דק. ועל כובע עבה אסור. ואם יש לו מכה ביד אסור להניחם על הכובע משום לך לאות ולא לאחרים לאות אצל מותר להניחו על המלוק"ה אם לא סגי בלא"ה דהא לבוש בגד אחר עליו. מ"א: (ט) של יד. וה"ה אם מניח של יד בדרך זה שלא יצרך על ש"י אלא על של ראש. מ"א. וכחש הב"ח מ"מ בשעת ק"ש ותפלה יראה שיהא זולת תפילה ע"ש: (י) ימינו. שנים שהלכו בדרך ואחד מהם אטר ואין לו רק תפילין ממי שאינו אטר יניח התפילין בימין דהיינו הקציה לצד הכתף והמעברתה לצד היד. וכן להיפוך צמי שאינו אטר ואין לו רק תפילין של היד האטר מניח בשמאלו הקציה לצד הכתף והמעברתה לצד היד שנית יעקב מ"א סי' ג' ע"ש. ועיין בתשובת נחלם שבעה סימן מ"א ובחזקת יאיר סימן

משנה ברורה

ביאור הלכה

משנה ברורה

הנכון לתקן וכו'. וכל זה מי שהוא אטר ואין לו רק תפילין של יד אטר או להיפך יוכל להסך להניח הקציה לצד הכתף והמעברתה לצד היד כ"כ נמש' שט"י ונראה"ה כי זה נדלף טעם יותר ממה שניח כן והיה התפילין סמוך ללג והיה קשר היד"ד מולו לה וכמו שכתב הגר"א שהספיק ב' אף שכתב בשו"ע בשם מנהג דינא דגמרא הוא לפי הגמלוים ועיין בח"א אות י"ג דלא הזכיר שם ע"ה וז' דשט"י והוא כתב שם דע"ה אם יכול להוציא הרצועה ולהכניסה מלד אחר כדי שיהיה היד"ד סמוך ללג אע"פ שאינו יכול להפוך הקשר של היד"ד שמהיה פניה לצד היד"ד ועכ"פ לא יתבטל ממנו תפילין ע"ה ויניחם כן ע"ש ור"ל אף דיהיה קשר היד"ד לצד מוך והתפילין לצד הלג ולענ"ד נדלף טעם יותר לעשות כהשט"י דזה דינא דגמרא הוא לכמה ראשונים מה מנהג וכמו שכתב הגר"א ואפילו אם יכול להוציא הרצועה ג"כ יש לפיין דאולי מה שהי"ד לא יהיה פניו כלפי היד"ד לא נמשך יו"ד ועכ"פ צאנו יכול להוציא יעשה כהשט"י: * ואטר יד ימינו. עיין מ"צ נמש"כ

בכנה חיה שלא יהא מפסיק בין התפילין לבשר (יד) ועכ"פ בכנה מתה ועפר יש לזהר וע"כ (טו) יש נוהגין לרחוק מקום הנחת התפילין. כתב בספר רביד הזהב נראה דמה שרצוה חוצצת לפעמים בין תפילין לבשרו לא מיקרי חציצה דמין במינו אינו חוצץ ומלבושי שרד שהעתיקתי לעיל בסק"י משמע דנכון לכתחילה להחמיר בזה: (טו) לא שנא ש"ר. כתב בספר מחצית השקל ורע עלי המעשה של אותן האנשים שמגדלין כלורותיהן מלבד כי הוא דרך שחץ וגאווה עיין מה שכתוב ביר"ד סימן קע"ו) יש בו איסור בהנחת תפילין דכיון דגדולי הרבה ליכא למימר בהו היינו רביתיהו וחוצצים ע"ש ובלאו חציצה נמי בשביל הני שערות המרובים א"א לצמצם שיהיו מהודקין ומונחין על מקומן כדיו: (טז) אין להקפיד. והאחרונים כתבו דאין להקל רק במקום הכריכות אבל מה ששייך להקפידה (טז) יש להחמיר אף ברצועות בין בשל יד ובין בשל ראש וכתבו חוכמת מגולה על המניחים התפילין ע"ג פאה נכרית הנקרא פאר"ק ואפילו אם רק הרצועה מונח על הפאה נכרית. ומ"מ משמע מדברי המ"א והח"א דאם יש לו מכה בראשו ורק במקום שהרצועות מונחים ולא במקום הקציצה מותר לו להניח הרצועות ע"ג סמרטוטין שעל המכה או ע"ג כובע דק ולברך אע"ג שיש חציצה בין הרצועות כיון דבמקום הקציצה אין חציצה וכן בשל יד אם יש לו מכה (ח) אפילו במקום הקף הקשר שסביב ידו מותר לו להניח הקף הקשר ע"ג סמרטוטין ולברך אך בזה יזהר לכסות מלמעלה כרי שיתקיים לך לאות ולא לאחרים לאות: ה' (יז) עלול לנזילות. פי' (יח) שיש לו מכאוב או (יט) מיתוש בראשו ואם יגלה ראשו ויוק לו הקרירות כיון שהוא אנוס יכול לסמוך על הרשב"א וס"ל דאין חשש בחציצה ולא נאמר בין עינין אלא לסיים להם מקום ומשום לך לאות ולא לאחרים לאות ליכא בתש"ר רבהו כתיב וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך. ומ"מ צריך לכסות (כ) מפני הרואים שאינם יודעים שהוא אנוס: (יח) תש"ר על וכו'. ואם יש לו מכה ביד במקום הנחת הקציצה והמכה (כא) מתפשטת בכל הקיבורות מותר לו להניח (כג) על הרטיה אם לא סגי בלא"ה (כד) ולא יכרך דהא דעת רוב הפוסקים דחציצה פוסלת ויברך שהים על השי"ר כדלעיל בסימן כ"ו בהג"ה אך ילבוש על התש"י מלמעלה בגד אחר כרי לכסותם דהא כתיב בהו והיה לך לאות ודרשנין לך לאות ולא לאחרים לאות. ודוקא על רטיה אבל להניח תפילין על חלוקן (כד) י"א דאסור אפילו ביש לו מכה ואפילו אם ילבוש עליו בגד אחר: (יט) הכובע דק. אבל על כובע עבה אסור להניחם דלא יוכל לכין ולצמצם מקום שהמוח של תינוק רופס: (כ) רק יברך וכו'. (כה) ויכין להוציא השי"ר דבלא"ה דעת הרבה פוסקים שאין מברך על שניהם אלא אחת. ועיין בב"ח וע"ת דמשמע מדבריהם דנכון לזהר שעכ"פ בשעת ק"ש ותפלה יהיה בלי חציצה כלל: א' (כא) ואטר וכו'. ועיין לעיל בסק"י: (כב) יד ימינו. ואפילו (כו) נעשה אטר ע"י שהרגיל עצמו אח"כ ולא נולד כך יניח בימין וכ"ש (כו) אם מן השמים הרגילהו דהיינו שנולד לו חולי בימינו וניטל הכח ממנו או שנקטע לו כף ידו הימנית וצריך לעשות כל מלאכתו בשמאל בוראי דינו כאטר גמור ויניח על היד הרצועה ואם חזר לבריאותו ונעשה שולט בשתי ידיו בשוה הרי הוא ככל אדם: (כג) כל מלאכתו. (מח) ה"ה אפילו רק

ובין בשל ראש וכתבו חוכמת מגולה על המניחים התפילין ע"ג פאה נכרית הנקרא פאר"ק ואפילו אם רק הרצועה מונח על הפאה נכרית. ומ"מ משמע מדברי המ"א והח"א דאם יש לו מכה בראשו ורק במקום שהרצועות מונחים ולא במקום הקציצה מותר לו להניח הרצועות ע"ג סמרטוטין שעל המכה או ע"ג כובע דק ולברך אע"ג שיש חציצה בין הרצועות כיון דבמקום הקציצה אין חציצה וכן בשל יד אם יש לו מכה (ח) אפילו במקום הקף הקשר שסביב ידו מותר לו להניח הקף הקשר ע"ג סמרטוטין ולברך אך בזה יזהר לכסות מלמעלה כרי שיתקיים לך לאות ולא לאחרים לאות: ה' (יז) עלול לנזילות. פי' (יח) שיש לו מכאוב או (יט) מיתוש בראשו ואם יגלה ראשו ויוק לו הקרירות כיון שהוא אנוס יכול לסמוך על הרשב"א וס"ל דאין חשש בחציצה ולא נאמר בין עינין אלא לסיים להם מקום ומשום לך לאות ולא לאחרים לאות ליכא בתש"ר רבהו כתיב וראו כל עמי הארץ כי שם ד' נקרא עליך. ומ"מ צריך לכסות (כ) מפני הרואים שאינם יודעים שהוא אנוס: (יח) תש"ר על וכו'. ואם יש לו מכה ביד במקום הנחת הקציצה והמכה (כא) מתפשטת בכל הקיבורות מותר לו להניח (כג) על הרטיה אם לא סגי בלא"ה (כד) ולא יכרך דהא דעת רוב הפוסקים דחציצה פוסלת ויברך שהים על השי"ר כדלעיל בסימן כ"ו בהג"ה אך ילבוש על התש"י מלמעלה בגד אחר כרי לכסותם דהא כתיב בהו והיה לך לאות ודרשנין לך לאות ולא לאחרים לאות. ודוקא על רטיה אבל להניח תפילין על חלוקן (כד) י"א דאסור אפילו ביש לו מכה ואפילו אם ילבוש עליו בגד אחר: (יט) הכובע דק. אבל על כובע עבה אסור להניחם דלא יוכל לכין ולצמצם מקום שהמוח של תינוק רופס: (כ) רק יברך וכו'. (כה) ויכין להוציא השי"ר דבלא"ה דעת הרבה פוסקים שאין מברך על שניהם אלא אחת. ועיין בב"ח וע"ת דמשמע מדבריהם דנכון לזהר שעכ"פ בשעת ק"ש ותפלה יהיה בלי חציצה כלל: א' (כא) ואטר וכו'. ועיין לעיל בסק"י: (כב) יד ימינו. ואפילו (כו) נעשה אטר ע"י שהרגיל עצמו אח"כ ולא נולד כך יניח בימין וכ"ש (כו) אם מן השמים הרגילהו דהיינו שנולד לו חולי בימינו וניטל הכח ממנו או שנקטע לו כף ידו הימנית וצריך לעשות כל מלאכתו בשמאל בוראי דינו כאטר גמור ויניח על היד הרצועה ואם חזר לבריאותו ונעשה שולט בשתי ידיו בשוה הרי הוא ככל אדם: (כג) כל מלאכתו. (מח) ה"ה אפילו רק

שער הציון

(יד) מ"א: (טו) של"ה: (טז) הלבוש וע"ת וט"ז וא"ר וכן משמע ג"כ מהגר"א: (יז) כן מוכח במ"א סק"ו דלהרשב"א אם מכסה בחלוק מלמעלה אין אסור ע"י הסמרטוטין משום חציצה וע"כ יש לסמוך עליו לברך עכ"פ לענין רצועות: (יח) ט"ז: (יט) ח"א: (כ) ט"ז: (כא) דאל"ה יניח על מקום הנשאר בקיבורות ועיין בס"ז ובמשנה ברורה שם: (כב) מ"א וא"ר וח"א: (כג) מ"א וחידושי רע"א ומה שהקיל רע"א אם יש לו השי"ר לבד מביאור הגר"א לא משמע כן: (כד) אר"ה"ת וכן משמע מח"א: (כה) ע"ת: (כו) מ"א: (כז) דגול מרבבה ועיין בבה"ל: (כח) וכן משמע בהר"ש וביאור הגר"א ובשאר אחרונים:

איש מצליח

1. אולם מדברי הכה"ח (אות י"א, ל"א) נראה דבכל גזונא יש לסמוך על דברי השב"י וסיעתו שיוכל להפך ולהניח הקציצה לצד הכתף והמעברתה לצד היד, וכן דעת ה' ילקוט יוסף (עמ' ל"ו בהערה כ"ח) ע"ש: 2. גם הכה"ח (אות י"ט) כתב שכן דעת האר"י בלהב"ש ע"ש: 3. ועפ"י פסק הילקו"י (עמ' כ"ח) שאין צורך להסיר את שעון היד שאין ברצועות דין חציצה לאחר שכרך ד' כריכות והמחמיר

הנחות ותיקונים: א) צ"ל הסמרטוטין: ב) צ"ל דק: ג) דרשה: ד) קע"ח:

י הראש בשם בעל התרומה
ב טור והנה פת"ג
והנה מיימון בשם
רבי יוחנן * דת
יוסף מלך ספר
ס פירושין י"ז
ג מנחות ל"ה לעת
הרמב"ם פסק ג'
מה"מ ופמ"ג בשם
הר"ף * דת יוסף
ע מנחות ל"ז

(כד) * מניח בשמאלו שהוא ימין של (יא) [ז] כל אדם ואם (כה) שולט בשתי ידיו מניח בשמאל כל אדם. ואם כותב בימינו ושאר כל מעשיו עושה בשמאלו או כותב בשמאל ושאר כל מעשיו עושה בימין י"א שיניח תפילין ביד (כו) שתש כח" דבעינן יד כהה * י"א שהיד שכותב בה היא (כז) חשוכה (יג) ימין לענין זה ומניח תפילין ביד שכנגדה! (הנה כהה) * (וכה נהוג): ז' לא עפ"י שיש לאדם מכה במקום הנחת תפילין יניח תפילין כי * מקום יש בזרוע להניח שתי תפילין כי העצם הסמוך לבית השחי מחציו (כט) עד הקובד"ו הוא מקום הנחת תפילין: ח' יאריך רצועה של יד כדי שתקיף את הזרוע ויקשור ממנה הקשר ותמתח על אצבע אמצעית ויכרוך ממנה על אצבעו (ל) שלשה (יג) כריכות ויקשור * ונוהגין העולם לכרוך על הזרוע ששה (לא) או שבעה (יד) כריכות: הנה (לב) ואין לכרוך הרצועה על (טו) [ט] המיתורא מדי לחקה על היד (מהר"ל): ט' מקום הנחת

באר היטב

קס"ו: (יא) כל אדם. ואם הניחו ימין שהוא שמאל כל אדם אפילו בדיעבד לא יצא חוט השני סימן כ"א: (יג) ימין. ואם כותב צ"י ידיו יניח בשמאל כל אדם. ואם הרגיל עצמו לכתוב בשמאל ועושה כל מלאכתו ימין יניח בשמאל כל אדם עיין מ"א (ועיין בספר אליהו רבה שהשיג על פשרת מ"א ופסק דעת ש"ע. ומסיים מיהו אדם שאין יכול לכתוב יניח ימין כשעושה כל מעשיו בשמאל): (יג) כריכות. א' נפרק האמצעי וז' נחמקון. האר"י ז"ל: (יד) כריכות. וכ"כ האר"י ז"ל ועיין יד אהרן: (טו) המיתורא. דק יהא פלי כעין של ראש מהר"ל. ובשכנה"ג סולק על מהר"ל צוה וכחצו ופוק חזי מאי עמא דבר שכל העולם נוהגים לקשור המעברתא עם הרצועה ע"ש. וכ"כ עטרת זקנים ממשמעות ש"ע מר"י לוריא. ח"ל יסיים רצועה של יד על המיתורא של יד מיד אחר הקשירה כדי שלא חוזו ממקומה דאם זה ממקומה אז היה צ"ל ספק צרכה. ואח"כ יקשור בקיבורת ג' כריכות ובזרוע ד' כריכות ואח"כ יניח של ראש ע"ש וע"ל סימן

משנה ברורה

רוב מלאכתו: (כד) מניח בשמאל. ואם הניחו בימינו שהוא שמאל כל אדם אף בדיעבד לא יצא [חוט השני סימן כ"א] ועיין בביאור הלכה: (כה) שולט בשתי ידיו. ר"ל שעושה כל המלאכות בשניהם שוה בשוה אבל אם נקל לו לעשות בשמאל אף שיכול לעשות אותם גם בימין זה לא מיקרי שולט בשתי ידיו [כן מוכח לקמן בסימן תרנ"א בש"ת עי"ש]: (כו) שתש כח"ה. ר"ל דכתיבה אין לה שום מעלה משאר מלאכה יחידית ואוליין בחר רוב המעשים והיא הנקראת שמאל: (כז) חשוכה ימין. דכתיב וקשרתם וכתבתם משמע דבאותו יד שכותב בה צריך לקשור את התפילין על היד שכנגדו (כט) מיהו כשלא נולד כן רק אח"כ הרגיל עצמו לכתוב בשמאל ושאר מעשיו עושה בימין יניח בשמאל כל אדם. ואדם (ל) שאין יכול לכתוב לכו"ע אוליין בחר שאר מלאכות באיזה יד שעושה אותם נקרא ימין: (כח) והכי נהוג. עיין בביאור הלכה: ז' (כט) עד הקובד"ו. ר"ל (לא) בבשר התפוח אשר לצד הקובד"ו ולא עד הקובד"ו ממש ואם נתפשט המכה בכל בשר התפוח אשר לצד הקובד"ו (לג) יוכל לסמוך על דעת המקילין להניח בבשר התפוח אשר בחצי העליון של עצם (לג) ואם המכה גדולה ומצטער בהנחת התפילין פטור מלהניח התפילין של יד אפילו נשאר לו מקום ויניח של ראש לבד וכדלעיל בסימן כ"ו עי"ש ועיין מה שכתבנו בסעיף ה' בס"ק י"ח: ח' (ל) שלשה כריכות. שנים (לד) בפרק התחתון ואחר בפרק האמצעי (לה) וי"א דתחלה א' בפרק אמצעי ואח"כ ב' בפרק התחתון. ואותן הכריכות יעשה אחר הנחת השל ראש: (לא) או שבעה. ואין נהגין שבעה [אחרונים] ועיין בשע"ת שמסיק דאין לעשות אלו חז' כריכות רק על הזרוע דלא קצת שנוהגים לעשות ג' כריכות על הקיבורת וד' על הזרוע: (לב) ואין לכרוך. שכבר נתקיים וקשרתם ברצועה שעל המעברתא וכמו בתפילין של ראש שחלוי ברצועה שבתוך המעברתא (לו) וכיון שאין מצוה כלל בכריכה לכן אין להניחה על התיתורא

שער הציון

(כט) מ"א: (ל) א"ר: (לא) מ"א והגר"א הסכים לדינא ג"כ הכי: (לג) ח"א: (לג) מ"א ופמ"ג: (לד) מ"א ופמ"ג: (לה) ג"ז במ"ו סק"ח: (לו) ט"ז:

איש מצליח

ובס"א כ' ב"י, ומיהו בד"מ שלפנינו לא מצאתי. נאמ"ן ס"ט: 3. ומיהו טוב יותר ליישב דעתו ולקיים המצוה כדי שלא יהיה אורח חסר מהמצוה. (כה"ח אורח ל"ב): 4. וכן דעת הארז"ל (בה"ח אות ל"ד): 5. וכתב הכה"ח (אות ל"ה) דמדברי האר"י משמע דאין מצטרפות ב' חצאי כריכות שבתחילת הכריכות וסופן למנין שבעה ע"כ: 6. סי' כ"ה סק"ט, כצ"ל. ובשו"ת ישכיל עבדי (ח"ו א"ח סי' מ"ד שאלה ב') חפ"ש ולא מצא בברכ"י ע"ש. נאמ"ן ס"ט:

שערי תשובה

ומסיק ליה בגשון ראייה לדרשא וה"ל כהא דורא דכל עמי הארץ שיהיה השמיעה ברור אללם כאלו ראו בעיניהם ממש: [ז] כל אדם. וי"א עיין מ"ש לעיל ס"ק א' ומדברי הנכס"ע שהביא הב"י נראה דס"י ונשלמי יטור כחצו וי"א ומלאחי בספר זר וזה למחר"י נחם הארץ והרבה נראות שאינן יד ימין ראינו רשאי לשטור משאר כל אדם שלא לשטור הפסד העליון ע"ש. [ח] המיתורא. עכ"ל ונצרכי יוסף כחצו שכתב בשם מהר"י נחם שהרצ מהר"ש וטל העיד שאביו מהר"י ז"ל כשהיה עובר הרצועה חרוע היה מהדק היעצ וקושר היד"ע עם התפלה וממשיך הרצועה אלל הזרוע לעשות הכריכות אלל בקיבורת לא עשה שום כריכה כלל ואמר מהר"י שכן נהג רבינו האר"י ז"ל ומהר"י נחם הוכיח כן מדברי הפוסקים ומדברי הקבלה וכן נהגנו. ועיין מ"ש ההש"ב ס"ג סי' ק"ח עכ"ל. ובמה"ב כחצו על מ"ש כאן שאין לכרוך הרצועה על המיתורא ח"ל העולם נוהגין להיפך כמ"ש האחרונים וכתב שכן מוכח מדברי גורי האר"י ז"ל והרצ מור וקציעה העיד שהגאון מר אב"י היה כורך הרצועה על המיתורא וכפז דטעמו וימוקו עמו ע"ש. ואולי תמה שגמח"נ נראה שמכסים להיפך מ"ש צנ"י בשם מהר"י נחם וכחצו וכן נהגנו. ובספר שלמי יטור ראינו שכתב בשם ספר זר וזה

ביאור הלכה

ואפילו נעשה וכו' כן כתב המג"א סק"ט בשם המדרי ואף דסיים שם דש' חולקין ע"ז מ"מ מוכח בסוף סק"י להמעיין צ' לדלינא הסכים כהדרי משה וכן פסק הדסה"ח. ומה שכתבתי וכו"ש אם מן השמים וכו' כן כתב הדגול מרעננה דמה כו"ע מודים דנעשה ליטור ופשוט דלספרתו ה"ה אם נקטע קף ידו הימנית נעשה מה ליטור וכמו שכתבתי בפנים וראיתי בפמ"ג בקיבורת תרי"א שמסתפק מה ומשמע דלא צריח ליה ספרת הדגמ"ר ומ"מ פשוט דנוכל לסמוך מה על הדגמ"ר אחרי דאפילו באיטור שנעשה ע"ש שהרגיל עצמו ג"כ פסק הד"מ דדיו כליטור. ודע דלפי מה שכתבנו למעלה נקטעו שאלו ולא נשאר לו כ"ה הקיבורת דמעיין הדין חייב להניח עליה תפילין ה"ה נקטע יד ימין ולא נשאר לו כ"ה הקיבורת חייב להניח עמה עליה תפילין דעמה אחר שהרגיל עצמו לעשות בשמאל הימין נעשה שמאל: * מניח בשמאלו. ע"י נמ"ב בשם חוט השני ועיין בשע"ת שכתב דמדברי בעל העיטור שהובא צנ"י נס"י תרי"א נראה דס"ל דלא ודכרי אין מחזורין דכונה הצעל העיטור מש"כ שם דלא גרע מתפילין ר"ל אחרי דמתפילין דינא הכי דמניסן בשמאלו שהוא ימין כל אדם עכ"ל לענין לולב בדיעבד יאל צוה אלל בתפילין גופא צדא"ל אם היפך! והניח ימין שהוא שמאל כל אדם אפילו בדיעבד לא יאל דנאיטור שמאל דדיה הוי ימין כל אדם אח"כ מלאחי בחוט השני שמצא כן דברי נכס"ע צדא"ל כמו שכתבנו: * וי"א שהיד שכותב בה וכו'. מקמימח השו"ע והפוס' משמע דכל כתיבה מזה לזה ולא ענין שיהיה יכול לכתוב פסוק תפילין ומוחה גופא דמשמע לכאורה פשטיה דקרא וכתבתם אך אם אינו יכול לכתוב כחצו גמור רק רשימות ותמונות צעלמא לזכרון כמו שאנו קורין (בל"א יפיער) איני יודע אם הוא בכלל כתב לענין זה ועיין ברמב"ם פרק י"א מהלכות שנה דין י"ד נמש"כ ואפילו משני סימנים ובה"מ שם וי"א. ונאמ"ן כנח"ן זה צדא"ל יומר טוב לסמוך על שיטת הגר"א ירי"י מהרש"א דס"ל כדעיה הראשונה וכמו שהאר"ן נכנעין זה הארה"ם * והכי נהוג. עיין נמ"א שכתב דלדעה זו אפילו אם הוא שולט בשתי ידיו נכתבה מניח בשמאל כל אדם אף ששאר כל מעשיו עושה בשמאלו ועיין עוד שם שהביא דעת הכ"ס שחולק וסובר דדוקא אם כותב ימין ושאר כל מעשיו עושה בשמאלו שמה נחשד כשולט בשתי ידיו אלל אם כותב בשמאלו ושאר מלאכתו עושה ימין

הלכות תפילין סימן כז

לח באר הגולה

תפלה של ראש מהתחלת (לג) עיקרי (טו) (ט) השער ממצחו (לד) * עד סוף המקום שמוחו של תינוק רופס: * צריך שיהיה הקשר מאחורי הראש למעלה (ז) [נ] (לה) * בעורף. * צריך לכרין הקציעה

שערי תשובה

כתי' למהר"י זצ"ל וז"ל אשר האמת נכון עליו ואמר לי הנה בספר הכוונות בדף ע"א שם דברי מהר"ש ויטל וכמו שאמר לו שהיה אמו עזמו היום לו תפילין כסדר הזה בפעם ראשונה שלבש שאני לבש לו ואמר לו שכן היה נוהג האר"י ז"ל לעשות. וכמו להשיג על המתכוונים לעשות דוגמת שם ש"ן דל"ח יו"ד שיש בה ספק חשש כשמשלך הרצועה נמצא באלו מוחקו דוגמת שכתב הל"ש בכתב שמו על דפי הספר אין לפותחו ולסגורו בשבת וגם היא מהאזהרה ואחזקן ופרשת פנחס דליחא שם חרין בקשרא חד דהיינו יו"ד וקשר רצועה כעצמא שהם חרין בקשרא חד שאט קושרין היו"ד עם התפילין והוכיח שאין לעשות כריכות על הקיטרת. ובסוף דבריו כתב

באר היטב

כ"ה ס"ק י"ב: (טו) השער. הט"ו פסק דכל התפילין נריכים להיות מונחים במקום שיש קרחה דהיינו שיהא קצה התחתון בעיקר השער. ולא כטועים לומר שהקצה העליון יתחיל ממקום השער ועיקר התפילין מונחים על המצח ועוברים על איסור דאורייתא ומברכין ברכה לבטלה ע"ש. ובתשו' בית יעקב סי' קל"א חולק על הט"ו ופסק מהתחלת עיקר השער יהא התחלתו יתחיל שם ולא הקציעה ע"ש (כנה"ג): (ז) בעורף.

שאלה נמלס להרב מהר"ו ז"ל אשר האמת נכון עליו ואמר לי הנה בספר הכוונות בדף ע"א שם דברי מהר"ש ויטל וכמו שאמר לו שהיה אמו עזמו היום לו תפילין כסדר הזה בפעם ראשונה שלבש שאני לבש לו ואמר לו שכן היה נוהג האר"י ז"ל לעשות. וכמו להשיג על המתכוונים לעשות דוגמת שם ש"ן דל"ח יו"ד שיש בה ספק חשש כשמשלך הרצועה נמצא באלו מוחקו דוגמת שכתב הל"ש בכתב שמו על דפי הספר אין לפותחו ולסגורו בשבת וגם היא מהאזהרה ואחזקן ופרשת פנחס דליחא שם חרין בקשרא חד דהיינו יו"ד וקשר רצועה כעצמא שהם חרין בקשרא חד שאט קושרין היו"ד עם התפילין והוכיח שאין לעשות כריכות על הקיטרת. ובסוף דבריו כתב

ביאור הלכה

יניח בשמאל של כל אדם אך המ"א מקיים עליו שאט אין לו אלא פסק השו"ע וכן סממו מהמ"א הרבה מחלוקות שאחריו אך האר"י החזיק בדעתו ה"ח להלכה והגר"א בראשית החזיק לגמרי בדעה הראשונה דלא אליהן כלל בחר כתיבה וא"כ אם כותב בימין ושאר מעשיו עושה בשמאל יניח בימין אך מ"מ נלעג"ד דטוב להמליך על העולם דטהנין כהלכה אליה דכ"פ ומנהגן של ישראל מורה היא דנ"ל דאפילו לדעה הראשונה המ"א ביד שכתב זה אין יכול לעשות פעולות האחרות אלא אם כותב יד יוכל ג"כ לעשות פעולות האחרות רק שנקל לו לעשות ביד השני מקרי שולט בשני ידיו לכו"ע כיון דבאיד השני אינו יכול לכתוב כלל וכל יד י"ש לה מעלה בפני עצמה ואין זה דומה למה שכתבנו במ"ב סק"ה ד"ה שולט. ולמדמי דבר זה מותרו של הרב ספר חסדיו לקמן בסמ"ח חר"א לענין לנ"ב ששם אין לכתובה שום מעלה לכו"ע רק כקדם פעולה יחידית וכמו נכחן לדעה ראשונה לענין תפילין ואפ"ה כתב שם דזה מיקרי שולט בשני ידיו מהר"י סק"ה וז"ל ה"ה הכא אפי' לדעה הראשונה ולהגר"א שחולק בשיתוף חס כותב בימין ושאר כל מעשיו עושה בשמאל מחמת שנקל לו יניח התפילין בשמאל כל אדם כנלעג"ד: * עד סוף וכו'. עיין בעור וביטוי ירושם משמע מיינהו דכל גובה הראש הוא בכלל זה וכן משמע בסה"ח ובידועלמי שהיא להענין ט (והעמיקו בביאור הגר"א) ובדמ"ס משמע מפשטא דליהנה דלא ס"ל כן ועיין בנ"י וכן בסמ"ק ובכל ט כחט בפירוש דשיעור הנחת תפילין נמשך בסך הכל עד חצי שפוט הראש ולכן מהנכון מאד ליזהר עכ"פ לכתולה שלא יהיו התפילין גדולים יותר כי עי"י נמשך למעלה על כל גובה הראש ומ"מ בדרך כלל טוב יותר שימשך התפילין בגובה למעלה משיפילם לנ"ד המצח כי בגובה יוצא עכ"פ לדעת כמה מהראשונים והירושלמי מסייע להו וכנ"ל מה שאין כן לנ"ד המצח ועיין ס"פ מעשה רב ובהגהות כח"י הגאון ר' אלעזר חר"ל ז"ל דמשמע מיינה ג"כ דטוב יותר לכתולה להמשיך התפילין לנ"ד מעלה כדי שלא יושפלו לנ"ד המצח ומ"מ אפשר דגם המע"ר מודה לכתולה לא יגביהם עד סוף גובה הראש כדי לנ"ח לדעת הסמ"ק והכל ט ג"כ. ודע עוד דאפילו לדעת סה"ח דמכשיר כל גובה הראש לתפילין משמע מיינה שם (לח פירושא) דעכ"פ אין לעשותן יותר גדולים מארבע אצבעות והיינו עם התחלתו והמעברתא וכו' נל"ח

שער הציון

(ל) מ"א וארה"ח: (ל) ט"ו: (ל) אחרונים: (מ) פמ"ג: (מא) הגר"א במע"ר ויטל ושלחן שלמה: (מב) גמ' ורמב"ם: (מג) ע"ת: (מד) פמ"ג: (מה) אחרונים: (מו) מ"א:

איש מצליח

1. והעולם נוהגים לכוון הרצועה סביב הבית על התחלתו כמ"ש האחרונים וכן הגהות ותיקונים: א) ר':

ז' אעפ"י שיש לאדם מכה במקום הנחת תפילין יניח תפילין כי מ' מקום יש בזרוע להניח שתי תפילין
 ב' בית יוסף מלא
 כח' מ' עירובין

כף החיים

ובי"א בחרה כחב לילך אחר הכתיבה וק"ל דעתו ז"ל לפסוק כדועה שנייה קים לן אלו היה רואה דברי האר"י ז"ל גם הוא היה פוסק כן. וכמש"ל סי' כ"ה אות ע"ה, מיהו הרואה להחמיר ולהניח גם ביד ימין דכל אדם אחר החפלה תע"ב, ומ"ש החס"ל סוף אות ה' דאיש כזה יניח תפילין ב' ידי בשעת ק"ש וכו' אינו נראה ועוד דאיכא חשש דכל תוס'ף. כמ"ש יפה ללכ שם וכו' בן א"ח שם אלא מ"ש הוא העיקר ודע דנפקא לן עוד מח מ"ש לפני כתיבת תפילין ודרשו שם במנחות וקשרתם וכתבתם מה כתיבת בימין אף קשרת בימין וא"כ לריך לכתוב ביד שקשר ביד תפילין ואע"פ דרש"י ז"ל שם כתב דרוב בני אדם כותבין בימין וכו' משמע דבדיוטבר כשר אס לא כתב ביד ימין אין כן דעת הפוסקים אלא אפי' בדיוטבר פסול כמ"ש בס"י ליב סע"י ה' ובדבריו לשם בסיק קול יעקב יעו"ש. וא"כ מו שהוא כותב ביד ימין ועושה מלאכתו בשמאל או כותב בשמאל ועושה מלאכתו בימין כיון שכחבנו שצריך לסניח תפילין בשמאל כל אדם לריך לכתוב תפילין דוקא ביד ימין של כל אדם כיון שקשר בה תפילין. ועיין מ"ש בקול"י לס"י ליב אות כ"ה. ואם הוא כותב בשמאל של כל אדם וגם כל מלאכיו עושה בשמאל של כל אדם שכחבנו לפוס דיוט לריך לסניח בימין של כל אדם ומבדך עליו אלא רק שצריך לחוש לס"י מהרי"ך ולהניח תפילין אחר החפלה בשמאל של כל אדם גם בכתיבתו כן דבעל נפש יחוש לשכחה מהרי"ך דלפניו לריך לכתוב בימין של כל אדם שקשר בה תפילין וא"כ ללאח אליבא דכ"ע לריך לקטנה תפילין דוקא מצי שכחב בימין של כל אדם וגם שאר מלאכתו עושה בימין של כל אדם וכ"כ מהר"ח בספר רב פעלים ח"א ח"ב סי' ס' יעו"ש. אמנם לפי דיוט אס כותב בשמאל של כל אדם וגם כל מלאכתו עושה בשמאל של כל אדם שהוא ימין ידיה מותר וכמ"ש מרן ז"ל בס"י ליב סע"י ה' ועיין קול יעקב סי' ליב אות כ"ד: **(ב) סע"י ז'** אשפ"י שיש לאדם מכה וכו' ואם יש לו מכה בכל זרועו פסור מחשי"י. עיין סי' ליח סע"י פ'. מ"א סיק ו"א. ר"ז אות ח'. סידור ב"ע דרינו הנחת תפילין אות י"ג. ואם אינו מלפסר כי מניח חשי"י ע"ג סמרטוטין בלא ברכה כמש"ל אות כ"ה ואות כ"ו. אבל אם המכה גדולה ואשר גדול יש לו אין להניח אפי' נשאר מקום דמלפסר פסור כמ"ש סי' ליח סע"י פ'. וכ"כ כפרמ"ג ב"א אות י"א. ומיהו טוב וישר הוא ליישב דעהו ולקיים המצוה כדי שלא יהיה אותו היום חסר מן המצוה כי מ"ש ש"י נעשה היום אינו נעשה ביום אחר כי בכל יום ויום יש ציור וחוקן בפעם כמ"ש האר"י ז"ל בשפר המצוה פ' בסר סיני ובע"ה סע"י פ"ב. וכ"כ הרש"ש ז"ל בסקרמה רמ"ב דף ב' ע"ג. ומ"ש כפרמ"ג שם ופחתי עולם אות פ"ז דאם המכה בכל מקום החפילין יניח בימין בלא ברכה. אינן כן לפי דברי האר"י ז"ל שנתן פעם צבור שצריך להיות חשי"י צורע שמאל דוקא אלא טוב וישר להניח על סמרטוטין וביד שמאל מלפסר בימין בלא סמרטוטין כי שם אינו מקום תפילין:

(ג) שם כי מקום יש צורע להניח ב' תפילין וכו' עיין מש"ל אות נ':

ולשון זה מכל לפרש דלא מקרי אטר ומניח תפילין בימין שהוא שמאלו הא"כ הוא שולט בכל דבר בשמאלו בין בכתיבה בין בשאר מלאכות אבל אם הוא כותב בימין ושאר מלאכות עושה בשמאל או איפכא מניח בשמאל כל אדם דכל שאינו עושה כל מלאכתו הצריך לו בשמאל מיקרי יד ככה דהא אינה יכולה לעשות לו כל מלאכתו. ואף על גב דבימין נמי אינו יכול לעשות כל מלאכתו מכל מקום אמרינן מה ראית וכו' ועדיין ליה ארובא דעלמא. מיהו הרא"ש כתב בהלק"ט סי' י"ח בשם סה"ה וכו' בי"א דאדם הכותב בשמאל ושאר רוב מעשיו עושה בימין או כותב בימין ושאר רוב מעשיו עושה בשמאל זה הכלל יניח תפילין ביד ששם כחה כרוב אפי' דדרוש יד ככה ולא אזלינן בחר כתיבה עכ"ל וכתב ב"י דכן נראה שהוא מהקנה המרדכי. ובסמ"ק כתב דאם כותב בימין ושאר כל מלאכתו עושה בשמאלו הוי כשולט בשתי ידי ומניח תפילין בשמאל. ושני סברות אלו הביאם מרן ז"ל בש"ע בשם י"א וי"א. וב"הג"ל עלמנו לעשות מלאכה בשמאל כתב שם המרדכי דלא הוי הרגלנו כלום למיקרי אטר הא"כ נולד כן וכו' ויש לדחות היינו הך דמשני בשולט בשתי ידי. ומיהו נראה לריך דבעיקר כה תליא מילתא ע"כ. וכו' בי"א. וכו' דהרג"ל עלמנו נמי בפלוגתא שניה וכו' המ"א וכו' אמנם הרב מהר"י למח ב"י זר זכב האריך והרבה בראיות שאטר יד ימין אינו רשאי לשנות משאר כל אדם שלא לשנות הסדר העליון יעו"ש. וכו' בי"א דף מ' ע"ג. שצ"ח אות י"א. יפה ללכ אות ג'. בן איש חי פ' הוי שרה אות ז', וכ"כ בס' נגיד ומלוח יעו"ש. וה"אמת אחר שכן האר"י ז"ל בשער הכוונות דרו"ז דתפילין נתן טעם צבור שצריך להיות חשי"י דוקא צורע שמאל יעו"ש. על כן מ"י שהוא אטר ועושה כל מלאכתו בשמאל בין בכתיבה בין שאר מלאכות דזה לכ"ע הוי אטר מניח תפילין ביד שמאלו שהוא ימין של כל אדם ומבדך עליו ומתפלל בו כיון דדון האטר מחר בגמרא רק אחר החפלה כשהולך התפילין חזר ומניח ביד שמאל של כל אדם כדי ללכת י"ח לידע מהכ"י למח והאר"י ז"ל ולא יצרך עליו כ"א בלא שם ומלכות ויהיבכר שם ומלכות בלבד ויקרא בו ק"ש. וכו' בן א"ח שם. וזה שחזר ולבש בשמאל כל אדם אס ידו משגת יעשה שני חשי"י כדי שיצא הנחת תפילין על הסדר המעצרתא ללכ הכתף והקליפה ללכ היד והיוד ללכ הלכ. ואם ה"א לו ישאל תפילין מאחר או יתפוק התפילין ויהיב המעצרתא ללכ היד והקליפה ללכ הכתף כדי שיכיה היוד ללכ הלכ כמש"ל אות י"א. אבל אם כותב בימין ועושה שאר מלאכתו בשמאל או איפכא וכן מ"י שהרג"ל עלמנו לעשות מלאכה בשמאל זה יניח בשמאל כל אדם ויצרך עליו ויתפלל בו. דכיון שיש צורע מחלוקת הפוסקים אמרינן דעת המקובלים תכריע ולא חיישינן לספק ברכות. כמש"ל סי' כ"ה אות ע"ה יעו"ש. ועוד כיון שהוא ספק שיש צורע מחלוקת הפוסקים שדיקן ליה בחר רוצה דעלמא. ואע"פ דמרן ז"ל כתב בזה י"א וי"א.

(ב)

סע"י